

ივერია

ფაზის ნომრისა 10 კაპიტილი
საქართველოს
საქართველოს
№ 1
ავირა, 5 მარტი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამუკავდარი 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. | 1877-1906 | ადრესი: ტფილისი, ტრეილინი ქ, №5. ტ. ლ. ფ. № 922.

სარჩმნი: — საქართველოს აკლება, ფ. გოგინაშვილისა. — დამე, ლექსი ი. ველაშვილისა. — დღევანდელი ვითარება, სტუმრისა. — შავი დღეები, კ. ა. — ისა. — გაკვრით, შუაგორისა. — რუსეთის ცხოვრება დემოკრატულიდან ლდემდის, ა. — ისა. — ეროვნული საკითხი ავსტრიაში, მ. ა. — ისა. — შილიონის პატიმარის მიზაძვა, ტანისა, თარგ. დ. თ. — შილიონისა. — საჯიკრაო, ი. ველაშვილისა. — დღეაკაცი ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ნ. ტ. — ისა.

საქართველოს აკლება

სწორედ 21/2 თვე შესრულდა, რაც „ივერია“, სხვადასხვა მიზეზთა გამო, არ გამოსულა და ამ ხნის განმავლობაში ჩვენს საშუალება არ გვქონდა მკითხველთან გვეხებასა და მისთვის ჩვენი საერთო საზოგადოებრივი კიბი და ლხინი გაგვეზიარებინათ. დროებით შეჩერებული „ივერია“ დღეიდან ისევ განაგრძობს არსებობას და ჩვენც ვკიდებთ ხელს ჩვენს ჩვეულებრივ საქმეს, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენს ცხოვრებაში სალხინოს და ამოღწერის ვერას ვხედავთ და ამ პირველ ნომრიდანვე მკითხველთან მარტოოდენ კირსა და უბედურებაზე უნდა ვიწყობთ საუბარს.

ყველა მიხვდება, თუ რა უბედურებას ვგულისხმობთ აქ. ესაა ის საშინელი აკლება და ახრება, რომელიც წილად ხვდა ჩვენს სამშობლოს ამ უკანასკნელ თვეების განმავლობაში და რომლის მსგავსი რამ მომხდარა მხოლოდ — და ისიც იშვიათად — წინანდელ შავზელ და ბარბაროსულ საუკუნეებში. ამ კლება ახრების ამბავი მკითხველმა კარგად იცის: რეაქციამ ეცხლითა და მახვილით განადგურა საქართველოს მთელი არაფლები და ქალაქები, გასწყვეტა განურჩევლად დიდნი და პატარები, გააუბატურა ქალები, აავსო ტუსადებთა საპყრობილები და ამგვარად მთელ ქვეყანას დაუმტყიცა, რომ რუსეთის მხედრობას შეუძლია გამარჯვება, — თუ შეიარაღებულ ბონელებზე არა, უიარაღო ხალხსა და უმწყვო ქალებზე აინტ.

არაინ ჩვენში ისეთი კაცები, რომელნიც უკანასკნელ საუკუნელ ამბების გამო სრულს უიმედობას ეძლევიან ჩვენი ლხინის მერმისის შესახებ. უ და აღვიაროთ, — ჩვენ ასე პესიმისურად და უიმედოდ არ ვუცქერით ჩვენს ახლანდელ მდგომარეობას. არ ვუცქერით ასე არა იმიტომ, ვითომ სამშობლოს საშინელი ახრება გულს არ გვიწამლავდეს, — აბა ვინ იქნება ისეთი, გარდა ზნეობით მახინისა, რომ ამხვ გული არ დაეწყვას, — არამედ იმის გამო, რომ ვიხსენებთ წარსულ ისტორიულ საგალითებს და ვიცით, რომ აწიოკება და განადგურება წინადაც გამოუცდია ჩვენს მხარეს. ის ხალხი, რომელმაც მთელი არა ათასი წლის უბედური, ტანჯვითა და ვაებით აღსავსე ისტორია საქართველოსი გადაიტანა თავის თავზე, გაუძლებს და

გადიტანს იმ ახრებასაც, რომელიც მას ეწია „განათლებულ“ მყოცე საუკუნეში. ვადა ეტებული, სრულად იმედს მოკლებული პესიმისტი ნიშნია ან სილაჩრისა და ან მიმდინარე ცხოვრების შინაარსის გაუგებრობისა. რვეოლუტია არ ნიშნავს მოკრწყულულ ტროტუარზე მშვიდად სეირნობას. მართალია, ჩვენ, ქართველებს, ფაქტურად აჯანყება არ მოგვიხდენია და შეიარაღებულნი მთავრობის ჯარებს პარისპირ არ დავდგომივართ საბრძოლველად, მაგრამ სწორუფლებიანი მონაწილენი მაინც ვიყავთ საერთო რუსეთის რვეოლუტისა. და ასეთ გარემოებაში მეტად გულუბრყვილო უნდა იყოს ის ადამიანი, რომელიც მოწინააღმდეგის გამარჯვების დრის არ მოელის თავისთვის არაერთარ ზარალს, პირველ ცეცხლისა და სისხლის დანახვისათანავე იწყებს მოთქმას და ეძლევა სასოწარკვეთილებასა და გაკვრებას. ასეთი ცალმხრივი პოლიტუკისი მოგვაგონებს იმ ახალგაზდა გასათხოვარ ქალს, რომელსაც ბავშვი შეეძინა და ძალიან უკვირდა ეს მოვლენა, ვინაიდან ეგონა, რომ ბავშვები მხოლოდ ქმრებს მოაქვთ ცოლებთან საჩქრად.

დიდია ის ზარალი და შეურაცხყოფა, რომელიც გამოაცდევინა ქართველ ხალხს გამარჯვებულმა რეაქციამ, მაგრამ ცარიელ მოთქმით, რომ კიდევ დავიწყობთ მოთქმა-ტირილი, მდგომარეობა არ შეიცვლება, და რგი, ჩვენის აზრით არც შევინის მწერლობას. ჟურნალისტის მოვალეობაა ცხოვრების მოვლენათა აკინძვა, ფაქტისა და მიზეზების ერთმანეთთან დაკავშირება და იქნაღამ გამომდინარე შედეგთა გარკვევა და გათვლისწინება. მაშ გადახედით ამ მხრივ უკანასკნელ დამარცხებას და გავიგოთ, რას გვეუბნება იგი წარსულში და რას ეტყვის მომავალში.

საქართველოს ეხლანდელი ახრება, უეჭველია. მკიდროდ არის შეკავშირებული მთელი რუსეთის რვეოლუტის სეე-ბედთან. როგორც რვეოლუტის პირველი გამარჯვება ოქტომბრში ჩვენც გვხდა წილად, ისევე მერვე — დეკემბრის — გაფიცვის დამარცხების შემდეგ მთელს რუსეთში გაფიცებული რეაქცია არ აგვცდა და წინანდელ დამარცხებისთვის მძიმე და თან უაზრო ხარკი ვაგვადებინა. ოქტომბრის საერთო პოლიტიკურ გაფიცვას, რომელსაც, შეიძლება ვთქვათ, მთელი რუსეთი ემხრობოდა, თანაუგრძნობდა და ეხმარებოდა, მთავრობა შეხვდა სრულიად მოუშხადებელი და ამიტომ, ე. ი. საწინააღმდეგოდ მოუშხადებლობისა და გაფიცვის ზნეობრივ ძლიერების გამო, იძულებული გახდა დაეთმო და ლიბერალური მანიფესტი გამოეცა. მაგრამ როგორც კი დემოკრატიულმა პარტიებმა იწყეს გამოცხადებულ თავისუფლებით სარგებლობა და თავის აზრების საჯაროდ გავრცელება, სამინისტრო მაშინვე თავისუფლების შეკვეცას შეუდგა და ხელად შესაფერი უთვალივი „დროებითი კანონები“ გამოსცა.

რევოლუციონური პარტიებმა შეიარაღებულ ბრძოლის საყვირი დაჭრეს და ენერგიულ შეტაკებისთვის დაემზადნენ, მაგრამ ახლა მათ აღარ ჰყავდათ თავის მხარე ზედღიწილი იმ ხალხისა, რომელიც მათ პირველ გაფიცვის დროს მხარს უჭერდა. 17 ოქტომბრის მანიფესტით ლიბერალურმა ბურჟუაზიამ და თავდაზნაურობამ მოაბოვო ის მთავარი უფლებები, რომლებიც მათ ხმას და გავლენას აძლევს სახელმწიფოში, ხოლო რაც შეეხება დემოკრატიის განვითარებას, ეს მათ მისწრაფებას არ შეადგენს, — პირიქით, ეს მათი კლასობრივ საქმიანობის ხელის შეშლელია. გარდა ამისა, ისინი დააფრთხო სოციალიზმმაც, რომელსაც პირველ გამარჯვებით გატაცებული რევოლუციონერები ახლავდნენ ხელს ჰკიდებდნენ განსახორციელებლად. და ასე, ბურჟუაზია და შემამულეთა კლასი, ლიბერალ კონსტიტუციონურ წესიერების მოხატრე, სამინისტროსკენ გადაიხარა. ასეთივე აღდგო აიღო აფიცრობამაც, რომელიც უმათრესად იმავე ბურჟუაზიისა და თავდაზნაურობის წრიდან გამოსულ კაცებისაგან შესდგება. დარჩენი მარტო რევოლუციონური პარტიები, რომელთაც გაფიცვის მოსახდენად საკუთარ ლაშქარშიაც შეუმცირდათ მომხრეები, რადგან პირველმა გაფიცვამ მუშა ხალხი ნივთიერად დაასუსტა და შიმშილის შიმში მორე გაფიცვისთვის სურვილი დააკარგინა. ასეთ პირობებში, ცხადია, დეკემბრის გაფიცვა უნდა დამარცხებულიყო და კიდევ დამარცხდა. მოსკოვის ერთი მუქა ხალხის აჯანყებაც მალე ჩაქრო აფიცრების მეთაურობით ჯარმა და რეაქციის სამოქმედოდ თავისუფალი გზა გაეხსნა. დაიწყო მთელს რუსეთში რევოლუციონერთა სასტიკი დევნა, რომელიც ყველას გაგებული ექნება გაზეთებიდან.

ხშირად ვაბრაზებული მეგაზეთები ვიტტეს უნიკოს ეძახიან და მის უნიკობას ასაბუთებენ იმით, რომ ვიტტეს კაბინეტი თითქმის არავითარ შემოქმედებით შრომას არ ეწევა ახალ წესწყობილების დასამყარებლად. ჩვენის აზრით, ვიტტეს ნიქის ასეთი უარყოფითი დიაგნოზი დიდი შეცდომაა. ვიტტემ კარგად იცის, რაც მას უნდა, და შესაფერადაც იქცევა. 17 ოქტომბრის მანიფესტის საშუალებით მან გათიშა და გააღალკვეა ოპოზიციონური ელემენტები რუსეთში, დაახანა განგებ სათათბიროს მოწვევა, დასტოვა საქმეო დრო, რომ პოლიტიკურ გაფიცვას ხალხის თვალში მიმზიდველობა მოჰკლებოდა და რევოლუციონური ენერჯია სათათბიროს შეკრებამდის დახარჯულიყო. შემდეგ გაამეფა მთელს სახელმწიფოში გენერალ-გუბერნატორების დიქტატურა და ამგვარად სწადიან მთავრობის ტერორის ზედგავლენით გააჩუმოს ოპოზიცია არჩევნებისა და პარლამენტის მოქმედების პირველ ხანებში. მისი სურვილია რუსეთში „კონსტიტუციონურ თვითმპყრობელობის“ დამყარება, რომელთანაც, რა თქმა უნდა, შეუთანხმებელია დემოკრატია; და რომ ეს უკანასკნელი არ ახმაურდეს და ზომიერებს დინჯად საქმიანობა არ დაუშალოს, მის წინააღმდეგ არ ზოგავენ არც ტყვია-წამალს და არც ზარბაზნების ყუმბარებს.

ამგვარად, რამდენადაც რეაქცია საზოგადო მოვლენაა დღეს მთელ რუსეთის შინაურ ცხოვრებაში, იმდენადვე ქართველ ხალხის წინააღმდეგ მიღებული რეპრესიული ზომები მთავრობისა საერთო მოვლენის ნაწილს შეადგენს, რომელსაც იმ მთავარ მოვლენასთან ერთნაირი მიზეზი და საფუძველი აქვს. მაგრამ ზომა და ძალა რეპრესიული ზომებისა ჩვენში დიდად განსხვავდება რეაქციის სისასტიკისაგან შიდა რუსეთში იქ ისეთ ბარბაროსობამდის არ მისულა რეაქცია, რომ მთელი.

ქალაქები და სოფლები გადაეწვა და ხალხი უბინოდ დავტოვებინა. მოსკოვში მომხდარი დაზარეულ რევოლუციონერებმა აქ მაგალითად მოსატანი არ არის, რადგან იქ მაშინ შეიარაღებული ბრძოლა იყო გაჩაღებული. ჩვენში კი თუმცა ეს არ ყოფილა, მაგრამ სახმედრო წესის ძალა მთელი სოფლების განადგურების წინაშეც კი არ შედრკა. და ამ გადამეტებულ სისასტიკის ასახსნელად კი მარტო რევოლუციონური ალტყინება ქართველ ხალხისა არ კმარა. რევოლუციონურ მოძრაობას ჩვენში ჰქონდა განსაკუთრებული, თავისებური ელფერი და გამოხატულება, რომელმაც საბაზი მისცა რეაქციას, რუსეთის საზოგადოებრივ აზრს სრულებით არ მორიდებოდა და აქ მეტის სისასტიკითა და დაუნდობლობით ემოქმედნა.

რევოლუციონური მოძრაობა, რომელიც გავლიდა საქართველოში, დაფუძნებულია ჩვენი ხალხის სოციალ-ეკონომიურ მდგომარეობაზე და მქიდრო კავშირი აქვს ჩვენებურ სოციალდემოკრატიულ პარტიის განვითარებასთან. სხვა და სხვა მიზეზთა გამო, რომელთა კარკვევა ამ წერილის საგანს აგვაცდენს და ამიტომ აღარ გამოვუდღებთ, ხსენებულმა პარტიამ დიდი გავლენა მოიპოვა არა თუ ქალაქის მუშებში, არამედ სოფლის გლეხობაშიაც. თუმცა გლეხობა ემხრობოდა ამ პარტიას არა იმიტომ, ვითომ მის პროგრამაში ეპოვნა თავის ეკონომიურ ინტერესთა დაკმაყოფილება, არამედ იმის გამო, რომ სოციალდემოკრატია, ვითარცა დემოკრატიული პარტია, დემოკრატიული და, მაშასადამე, გლეხობისთვის სიმპათიურ პრინციპებს აღიარებს, მაგრამ ჩვენი სოციალდემოკრატები მტკიცედ იყენენ დარწმუნებული და სხვებსაც არწმუნებდნენ, რომ მთელი ქართველი ხალხი მათ მხარეზე იყო და მათ პარტიულ ლაშქარს შეადგენდა. გარეგნობაც ხელს უწყობდა ასეთ რწმენას. იმის გამო, რომ ეს თითქმის ერთადერთი ენერგიული მოქმედი პარტია იყო, მან გავლენა მოიპოვა ბურჟუაზიაზედაც, ასე რომ მისი კომიტეტის გადაწყვეტილებას ვაქარი ხალხიც ყველგან უსიტყვოდ ემორჩილებოდა.

ამ გარემოებამ დაჰბადა გაზეთადებული წარმოდგენა და აზრი თავის პარტიის ძლიერებაზე სოციალდემოკრატებში და, მოსალოდნელ გამარჯვების იმედით, გააძლიერა სურვილი რევოლუციონურ მოქმედებისა. ამის გამო მალე საქართველო გახდა არა თუ ამყალი, არამედ ძლიერი ავანგრადი მთელი რუსეთის რევოლუციონურ მოძრაობისა. ასეთი აზრი შესდგა და გავრცელდა ქართველ ხალხის მოძრაობის შესახებ რუსეთის მოწინავე პრესაში და ასეთად სოფლიდა მას რუსეთის მთავრობაც.

ამ მოძრაობას ნიშანი დაამჩნია ერთმა ჩვენმა საერთო ქართულ თვისებამაც. უკაცრავად კი ნუ ვიქნები და—ქართველებს გვიყვარს პრტყელ-პრტყელი და მაგარ-მაგარი ლაპარაკი, ხშირად სურვილს სინამდვილედ მივიღებთ და ჩვენს ანგარიშებს მასზე ვამყარებთ. ყოველ მიტინგზე, ყოველ სააგიტაციო კრებაზე მუდამ ლაპარაკი იყო შეიარაღებულ შეტაკებაზე და ორატორები წინ და წინვე გამარჯვებას დღესასწაულობდნენ. სოციალდემოკრატისა 500 თოფი არ ჰქონდა ტფილისში რაზმების შესადგენად, იარაღისთვის ნამესტინიკს მიმართა, და იმავე დროს რუსეთის ლაშქარს უპირებდა იარაღით დამარცხებას. სურვილი გამარჯვებისა მან სინამდვილედ მიიჩნია. მთავრობა ამგვარ გაბერილ „რწმენს“ ყურს უკდებდა, ზოგიერთ გაზეთებშიაც იმგვარსავე წერილებს კითხულობდა და რწმუნდებოდა, რომ „ტუზუკები“ მართლა აპირობენ მისი ლაშქრის წინააღმდეგ იარაღით გამოსვლას.

ეროვნული
შინაგარეული

და აი, როცა მეორე გაფიცვა დამარცხდა და რეაქციამ თავისი საქმენი საგმირონი დაიწყო, ჩვენ მხარე არ დაიფიცა, — პირიქით, განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია ამ „აჯანყების ძლიერ ბუდის დამშვიდებას“. აქ, „ტუზემცებთან“, საჭირო აღარ იყო ცერემონია, რადგან ოფიციალურად შეიძლება მათი დასახვა მტრებად არა თუ არსებულ წესწყობილებისა, არამედ საერთოდ რუსეთის სახელმწიფოსიც. ბევრ ჩვენ მკითხველს ეცოდინება კიდევ, თუ როგორი წერილები ბეჭედება საქართველოს „დამშვიდების“ შესახებ ზოგიერთ სატახტო გაზეთებში მთავრობის აგენტებისაგან.

მართალია, თავისუფლების მოტრფიალე ხალხი დღეს დამორჩილებული და დასჯილია, მაგრამ შეცდომა იქმნება, თუ ვინმე იფიქრა, რომ ეს გარემოება მთავრობის ნამდვილ გამარჯვების მომასწავებელია. ჯერ არც ერთ მთავრობას დედამიწის ზურგზე ხიშტითა და ზარბაზნებით ხალხის გული არ მოუგია და მასზე ზნეობრივად არ გაუშარჯენია. რეაქცია ცეცხლს აძლევს და ანადგურებს იმ სახლებს, სადაც პროპაგანდისტები ვეულებს, მაგრამ ვერც ერთი პროპაგანდისტი, თუნდა ქრისტეს მეორედ მოსვლამდის ელაპარაკნა, თავის დღეში ვერ იტყოდა და ვერ აგრძნობინებდა ხალხს მთავრობის წინააღმდეგ იმას, რასაც მთავრობა თავის წინააღმდეგ თავის მოქმედებით შვრება. ეს ისეთი პროპაგანდაა, რომელმაც, თუ სადმე იყო მთელი შემეპერთებელი ხიდი, ჩასტეხა და მისი ხელახლად გამთელება შეუძლებელი გახადა. ეს არის ზნეობრივი დამარცხება რეაქციისა.

მაგრამ ამ შემთხვევაში ზნეობრივად დამარცხდა არა მარტო მთავრობა, არამედ მისი მტერი პარტია — სოციალდემოკრატიაც. ხალხმა ნათლად დაინახა, რომ ამ პარტიის წევრთა ბევრი „დაპირება“ და „განმარტება“ ცალიერი სიტყვები იყო და არა ნამდვილ ურთიერთობასა და რეალურ ძალთა განწყობილებაზე დაფუძნებული ცოდნა. უეჭველია, უკანასკნელ ამბების შემდეგ ამ პარტიას გამოჩნილად ჩამოშორდებიან ხალხის ის ელემენტები, რომელნიც პროგრამის შინაარსის შეგნების საფუძვლით არ იყვნენ მასთან შეერთებულნი.

ვამბობთ ამას არა იმიტომ, ვითომ გვიხაროდეს ამ პარტიის დამარცხება ამგვარად და ასეთ გარემოებაში. პირიქით, ეს დამარცხება საშუაბარაა, რადგან მასთან აუცილებლად შეკავშირებულია ხალხში იდეალურ მისწრაფების განელება. თავის მოტყუება იქმნება ვიფიქროთ, რომ ახლო მომავალში შესაძლებელი იყოს განახლება იმ სულიერ აღფრთოვანებისა და რევოლუციონურ მისწრაფებისა, რომელიც განიცადა თითქმის მთელმა ქართველმა ხალხმა ამ უკანასკნელ წელიწადში. ეს მით უფრო ნაკლებ არის საფიქრებელი, რომ თვით რუსეთში რევოლუცია, ჩვენის აზრით, კარგა ხნით დამარცხებულია და დემოკრატის მხოლოდ მოსალოდნელ ლიბერალურ სახელმწიფო წესწყობილების ფარგალში მოვლის უფლებების მოსაპოვებლად ბრძოლა და პოლიტიკური საქმიანობა.

ფ. გ. გიჩაიშვილი.

ღ კ მ მ

ბნელო. ცას პირი მოუქეშია, და მიკიოტი მხოლოდ ვაჰკივის; გული წაიღეს მწარე ფიქრებმა, გული მიკვნესის, გული მიტირის!

არ ვიცი რადა, ამ წყვილად ღამეს რად მაგონდება მე განთიადი; ველი, ოხ, ველი, როდის იქნება, ცამ აიხადოს შავი პირბადი!

ხანდისხან ოხვრა, გმინვა, გოდება მესმის, ეს ხმები ნაცნობი არი, აჰა, აზრდილი მოიწვეს ჩემსკენ, ჩემი ოთახის ვაილო კარი!

ფერმკრთალი სახე, გაშლილი მკერდი სისხლს შეუღებავს, სისხლს მოუსვრია, თითქოს სამშობლოს თვისი ნაღველი მხოლოდ იმისთვის გადაუტყია.

„გრცხვენოდეს“, — მესმის მისი ფურჩული, — „გრცხვენოდეს ასე გულზელ დაკრფილს, რომ ასე მშვიდად, ასე გულგრილად ყურს უგდებ კენესას, ჩვენს ამოძახილს!

„რა დაგრჩენია, სამშობლო შენი მახვილმა სისხლით უკვე შეღება, საუკეთესო იმისი ძენი ხიშტსა და ტყვიას მან შეაგება!

„გიყვარს შენ დედა? გიყვარს და, ძმები? არა, ვეჭვობ, რომ არ გყვარება „გრცხვენოდეს, — ვხედავ, რომ ხმას არ იღებ, გრცხვენოდეს, მკლავი დაგლარება!“

გაჩუმდა იგი. ფიქრმა წამილო, კვლავ მიკიოტი მხოლოდ ვაჰკივის: ბნელო. ცას პირი მოუქეშია, სამშობლო კერა კენესის, კვლავ სტირის!

ა. ევლოშვილი

დღევანდელი ვითარება

თითქმის სრული სამი თვე არის გასული მას შემდეგ, რაც „ივერია“ შეჩერდა. ამ სამი თვის განმავლობაში რუსეთის საზოგადო ცხოვრებამ სრულებით ახალი სახე და მიმართულება მიიღო. ოქტომბერსა და ნოემბერში ჯერ კიდევ ყველას უღვივოდა გულში იმედი, რომ მალე რუსეთის სახელმწიფო წესწყობილება ძირიანად შეიცვლებოდა, წეს რიგი დამყარდებოდა იქ, სადაც თვითმპყრობელობის დროს მხოლოდ ხალხის დაჩაგრვა იყო, მისი დამონება და გაყვლეფა ბიუროკრატის სასიამოვნოდ და გასამდიდრებლად. ამის იმედს იძლეოდა არა 17 ოქტომბერს გამოცემული მთავრობის მანიფესტი, რომელიც მაშინაც ნაძალადევი იყო და არა გულწრფელად გამოცხადებული, არამედ ის გარემოება, რომ ხალხი საკვირველის ერთობით იქცევოდა, რომ ხალხის სხვა და სხვა კლასი ხელი-ხელ ჩაყიდებული ერთხმად და დაჟინებით ითხოვდა რეფორმებს და ებრძოდა ხალხისაგან ათვალწუნებულ თვითმპყრობელობას. მთავრობის ყოველ მოქმედებას, მის ყოველ სიტყვას ხალხი ერთხიარად უყურებდა და ერთხიარ მსჯავრს სდებდა. ამ ერთსულობის წინ მთავრობა შედრკა, იგი ძალა

უნებურად იქცეოდა ისე, როგორც ხალხი ითხოვდა. მართლაც, რა შეუძლია მთავრობას, თუნდ ათას თოფ-ზარბაზნის მქონეს, ხალხის საწინააღმდეგოდ, როდესაც მთელი ხალხი, ერთ სულ და ერთ ხორცად ქცეული, მთავრობას მტრად ისახავს და მტრულად ექცევა: ათასგვარ მიტინგებზე ხალხი იკრიბებოდა თავის სურვილების გამოსათქმელად და ყველას იმედი ჰქონდა, რომ ამ საერთო სურვილებს მალე განხორციელებაც მოეწივს... ხალხი მსაჯულად იყო და ბიუროკრატია მის წინაშე დამნაშავეთა სკამზე იჯდა...

ის დრო წავიდა... ახლა ეს გუშინდელი ბრალდებული ისევ ძლიერ-მოსილია და რუსეთის ყველა კუთხეში მივიწვინებთ. ხალხს ხვრეტენ, ხალხს აწაფებენ, სისხლით მოიწვინებენ მიწა მიწა და მთელ რუსეთში თითქმის ერთი კუთხეც არ დარჩა, სადაც სისხლი არ დაღვრილიყოს. ეს გუშინდელი ბრალდებული დღეს განუკითხველად მოქმედობს და ხიშტიანი და ზარბაზნებით შურის იძიებენ გუშინდელ დამცირებისთვის. ბრალიანსა და უბრალოს, თავისუფლებისათვის მებრძოლს და უსუსურ ბავშვებსაც განურჩევლად ასაღმებს ამ წუთის სოფელს სალდათის ტყვია, გასროლილი „მშვიდობიანობის“ დასამყარებლად!.. და ამ საშინელებას ხალხი ხმა გაკმენდილი შეჰყურებს, არსად მთელ რუსეთში ერთი საპროტესტო ხმაც აღარ ისმის, და საზოგადოების ერთი ნაწილი ხომ აშკარად ქება-დიდებასაც უძღვნის ჩვენი დროის ალა-მაჰმად ხანებს და მტარავლებს...

რა მიზანი აქვს ამ სისასტიკეს? რითი აიხსნება მთავრობის ასეთი ქცევა? შარშან მან თვითონ გამოაცხადა, რომ სისასტიკეს ხალხის დამშვიდება არ შეუძლია, მაშ რატომ იქცევა ახლა ასე სასტიკად? ნუ თუ მას ხალხის დამშვიდება არ უნდა, ან ეგება ის შარშანდელი განცხადება არ იყო მართალი? არა, ის განცხადება მართალი იყო, მაგრამ საშინელებაც ის არის, რომ ახლანდელი მთავრობა ხალხის დამშვიდებას აღარ ფიქრობს, მას ამოქმედებს მხოლოდ თავის დაცვის, ბატონობის შერჩენის სურვილი და ბატონობა კი მხოლოდ სისხლის ღვრით, ხალხის დახვრეტით, ქალაქების და სოფლების გადაწვით შეუძლია.

მაგრამ ამნაირ ზომებით მოპოვებული ბატონობა ხანგრძლივი ვერ გამოდგება, — მალე დადგება ის დრო, როდესაც ხალხს მოთმინების ფილა აეცემა და ერთხმად მოჰკითხავს პასუხს თავის მტარავლებს... ნამეტანი გულუბრყვილო უნდა იყოს ის ადამიანი, რომელიც იფიქრებს, რომ შეიძლება ძველ წყობილებას დაუბრუნდეს რუსეთის ხალხი და წინანდელივით მორჩილად აიტანოს თავისი გაყვლეფა და შეურაცხყოფა. განკითხვის დრო დადგება და ამ დროს მოვესწრობით ყველანი, ვისაც დღეს რუსეთში მოთარეშე ძალები ტყვიით, ზარბაზნით ან ხიშტით არ გამოასალმებენ სიცოცხლეს: მთავრობის სისასტიკე მხოლოდ სულთმობრძავ რეჟიმის უკანასკნელი ამოხვრაა.

მაგრამ რატომ არის, რომ მთავრობამ თავისი ძალი წინეთ, ოქტომბერსა და ნოემბერში, არ გამოაჩინა? რატომ უთმობდა მაშინ ხალხის სურვილებს?

ამის მიზეზი ის განსაკვირვებელი ერთსულობაა, რომელიც წარსულ წელს ეტყობოდა განმათავისუფლებელ მოძრაობას რუსეთში. სხვა და სხვა კლასის და მიმართულების წარმომადგენელი ერთმანეთს უერთდებოდნენ ძველ წყობილებასთან ბრძოლაში. ოქტომბრის გაფიცვა მთელი რუსეთის, მთელი ხალხის საქმე იყო და სწორედ ამიტომ მან ასეთი დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მთავრობაზედაც. მოქმედ სარეგო-

ლუციო, ეგრედ წოდებულ „უკიდურეს“ პოლიტიკურ პარტიებს უერთდებოდნენ ზომიერი ელემენტებიც და მთაწარის ქვეშ იბრძოდნენ რუსეთში ახალ წესწყობილების შექმნაზედაც. ამ ბრძოლის შედეგიც თვალსაჩინო შეიქმნა. გამარჯვებამ გაიტაცა მოძრაობის სათავეში მყოფ პარტიების მეთაურები, — მათ სხვა და სხვა იმედები აღეძრათ, ფიქრობდნენ ამ პირველ იერიშს მეორესაც მივყავლებთო, პოლიტიკურ რევოლუციასთან ერთად სოციალურ რევოლუციასაც მოვიხდენთო, დაიწყეს ლაპარაკი, რომ მიწაზე კერძო საკუთრება უნდა მოისპოსო, რომ მიწა ხალხმა თავის ძალღონით უნდა შემოიღოსო რვა საათის სამუშაო დღე, რომ დღევანდელი უნდა შემოვიდეს პროლეტარიატის დიქტატურა სახელმწიფოშიო. ოქტომბრის გაფიცვით მოპოვებულ უფლებების ცხოვრებაში გამოყენებას ხსენებული პარტიები არ ფიქრობდნენ და მხოლოდ ცდილობდნენ არ გაეჩერებინათ ხალხის მისწრაბება წინ, მუდამ წინ, იქით, სადაც ოდნავ ბუჭთავდა ახალ ცხოვრების შუქი, ამგვარად ჰქვიან სოციალური რევოლუცია.

ამნაირმა მისწრაფებამ შეაშინა ხალხის ზომიერი ელემენტები. მათის აზრით, სარეგოლუციო მოქმედების გაგრობა მხოლოდ გააძლიერებდა ამ უკიდურეს პარტიებს. „ზომიერ“ ელემენტების დახმარებით მოპოვებული პირველი გამარჯვება, „უკიდურესმა“ პარტიებმა მოინდომეს თვით ამ ზომიერების საწინააღმდეგოდ გამოეყენებინათ და ამან შემოიტანა განხეთქილება მთავრობის საწინააღმდეგოდ მოქმედ ელემენტებში. მთავრობამ ისარგებლა ამ განხეთქილებით, მოიხმარა გაფიცვების გამო გაბრაზებული ხალხის ნაწილი, მიიკვლია რუსეთის ყველა კუთხეში გამარჯვებული შავი რაზმები, „პატრიოტ რუსთა“ წრეები და შეუდგა შურის ძიებას...

საშუალო საუკუნოებშიაც ძნელი წარმოსადგენი იქნებოდა ის სისასტიკე, რომელიც მოჰყვა ამ შურის ძიებას. ეს სისასტიკე თან და თან მატულობს. სატუსალოებში ხალხი აღარ ეტყვა და პეტერბურგიდან ყველა გუბერნიებში დღევანდელი ბრძანება გაიცა, რომ ტუსაღები ჯერ არ გაანთავისუფლონ. სამოცდა ათი ათასზე მეტი პოლიტიკური ტუსალი დღეს ციხეებშია, რუსეთის ზოგიერთ ნაწილში განსაკუთრებული ადამსჯელი რაზმებია“ გაგზავნილი. ბალტიის ზხარეში ამ რაზმებმა შეიღასზე მეტი ადამიანი განუსჯელად დახვრიტეს... იმერეთას ამბები ხომ ყველამ იცის, არ არის ადამიანი, რომელიც ყოველ დღე არ მოელოდეს დახვრეტას, დატუსალებას, გაუპატიურებას ან გადაწვას და განადგურებას. ამის ჩამდნთ აღარავისი რცხვენია, საზოგადოების არ ერიდებათ, იციან რომ სულ ერთია, —ადრე იქნება თუ გვიან, ჩამოეცლებათ ბატონობა და პასუხი მოეკითხებათ, და ცდილობენ, რაც შეიძლება დაახანონ ეს საშინელი დრო.

წინანდელ მმართველების ძალ-მომარეობამ შეჰქმნა რუსეთის ახლანდელი რევოლუცია, ვიტტემ და ლერნოვომ წინანდლებს სისასტიკით გადააქარბეს და ამიტომ ცხადია, რომ ის პასუხი, რომელსაც ამ სისასტიკის გამო მოსთხოვს ხალხი შემდეგში ამით, უფრო საშინელი იქნება, ვიდრე დღევანდლამდის მომხდარი ამბები იყო.

საზოგადოება მზად უნდა იყოს, რომ ღირსეულად დაუხვდეს მომავალს. საამისოდ კი საჭირო არის საზოგადო ძალთა თავის მოყრა, პოლიტიკურ პარტიების მოწყობა და გაძლიერება, მათი შეთანხმებული მოქმედება მოწინააღმდეგის დასამარცხებლად და ხალხის საწინამძღოლოდ. საზოგადო პროგრესიულ ძალთა გათიშვა, რომელმაც დეკემბრის გაფიცვაში

იჩინა თავი, მაზუნად გაუხდება ხალხის დამარცხებას, ცალკე პარტიების მისწრაფებას დიქტატორობისადმი მოჰყვება ბიუროკრატიის დიქტატორობა. მხოლოდ ყველა მოწინავე ელემენტის შეერთებულს და შეთანხმებულ მოქმედებას შეუძლია მოსპოს ძველ წყობილების მომხრეთა ძალა და სახელმწიფოში მკვიდრი საფუძველი ჩაუღვას ახალ წესწყობილებას.

სტუმარი.

შაკი ღვინო

ის, რაც ჩვენს ქვეყანას ეწია ამ ცოტა ხანში, მას არ ახსოვს არასოდეს ხანგრძლივ ისტორიის განმავლობაში. შემოსევა ჩვენში მურვან-ყრუსისა, თემურ-ლენგისა, შაჰაბაზისა და აღამაჰად ხანისა უნდა ჩაითვალოს უბრალო სამხედრო აღლუმად დღევანდელ სამხედრო მოქმედებასთან შედარებით. ასეთი უბედურება ჩვენს სამშობლოს არ დასტვინა თავზედ არასოდეს. შეურაცხყოფა, დარბევა, აწიოკება, აკლება, დამცირება, გაქვლევა, გადაღაზვა ყოველივე ზნეობრივისა და ქონებრივის ავლა-დიდებისა—აი, რა განვიცადეთ ჩვენ რუსეთის მხედრობისაგან უკანასკნელ დროს და განვიცადეთ ისეთის ზომითა და სისასტიკით, რომელთან შედარებით წარსული ბარბაროსობის დროინდელი ტანჯვა-ვაება დღესასწაულად მისაჩნწევი არის.

დიდი მომენტი ჩვენის ცხოვრებისა ვალად გვადებს, ყოველ ჩვენს მოქმედებას დიდის დაკვირვებით მოვეყიადოთ. ჩვენი პასუხის გება ქვეყნის წინაშე დიდია, რადგან „სამშობლო განსაცდელშია“. ერთი შემცდარ ნაბიჯის გადადგმა, ერთი ყალბი მოქმედება შეიძლება ქვეყნის წინაშე ბოროტ-მოქმედებად შეიქმნეს, რადგან ტანჯულ ქვეყანას მეტად ფრთხილი აქიომბა ეკირება. დღეს ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში კრიზისია და პატარა შეცდომასაც შესაძლოა გამოიწვიოს დიდი ზარალი, ხალხის დაქვეითება.

დღეს ყოველი წუთით უნდა ვისარგებლოთ, ყოველივე ღონე, ყოველივე ხერხი უნდა ვიხმაროთ, სამშობლო დავისნათ ასეთ დაქვეითებისაგან. არის ისეთი მომენტები ხალხის ცხოვრებაში, როცა ბევრი თავის თავად მნიშვნელოვანი საგანი მეორე ხარისხიდან ადგოვს იკავებს და მხოლოდ ხალხის არსებობა ხდება გადასაწყვეტ საგნად. ამ საგნის ასე თუ ისე გადასაწყვეტად უნდა შეკრებილ იქმნეს მთელი ძალღონე ქვეყნისა.

ჩვენ წინ ერთი საკითხია: პასუხის გების მოთხოვნა იმათგან, ვინც ჩვენი სამშობლო ასეთს მდგომარეობაში ჩაადგო, შეუბრალეველი სამაგალითო დასჯა დაწინააღმდეგეთა, ხოლო მომავლისთვის იაეთ პირობების შექმნა, რომ ასეთი არა ადამიანური, ასეთი სისხლისა და ტვინის გამყინავი, შესაზარი მოვლენა აღარ იქმნეს შესაძლებელი.

ეს ორი საგანი უნდა აერთებდეს დღეს ყველა შეგნებულ ქართველს, მიუხედავად რწმენისა და მიმართულების სხვა-დასხვაობისა.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რასაკვირველია, რომ ყველა ქართველი არაა შემოფოთებული და თავზარდაცემული ამ ამბებით, რომელიც ჩვენში მოხდა და დღესაც ხდება. დარწმუნებული ვართ, არიან არა თუ კერძო კაცები, თვით მთელი წრეებიც, რომელნიც, თუ ხმა მალლა ვერ გაუბედნიათ „ოსანა მალალთა შინას“ გალობა, გულში მაინც იციანიან და გაიძახიან: „ჰმ, ეგეც თქვენ, ეგეც თქვენი თავისუფლება, ეგეც თქვენი

თვითმპყრობელობის დამხობაო“. დაგარწმუნებთ, ჩვენში ისეთები, რომელნიც რუსის პატრიოტებსაც უკუგაუგონებენ თავის პატრიოტობაში: «თქვენ (ე. ი. ქართველები) აუხირდით თვითმპყრობელობას, თქვენ აუჯანყდით, თორემ რუსეთში ყველა ბენდიერი და კმაყოფილიაო. მაგრამ ჩვენ ამათთან საქმე არა გვაქვს. ჩვენ საქმე გვაქვს ჩვენი ხალხის იმ ნაწილებთან, რომელნიც, ზოგნი რეალურად და ზოგნიც მორალურად, განიცდიან და გრძნობენ ჩვენი სამშობლოს დღევანდელ აოხრებას და ხალხის გამწარებას. უეჭველია, რომ უუდიდესი ნაწილი ჩვენის ხალხისა სწორედ ამგვარის გრძნობით არის დღეს გამსჭვალული. და ეს გარემოება ნებას გვაძლევს ჩვენს არსებობის დაცვის საგანი წამოვაყენოთ და მთელი ძალა ჯერ-ჯერობით აქეთვე მივმართოთ.

კარგად ვიცი, რომ ესლავე „კლასობრივ განხეთქილებების“ ჩაფურჩება წამოჰყოფს თავს ზოგიერთის თავში. მაგრამ ეგ ყოველად უსაფუძვლო შენიშვნა იქმნება. ჯერ ერთი, არა თუ ჩაფურჩება, მე ღრმად დარწმუნებული ვარ, რომ დღევანდელმა დღემ კლასთა და წოდებათა გაითიშვა უფრო ცნად ჰყოფს და უფრო გაამწვავა, ვინაიდან ჩვენში მხოლოდ ჩაგრულთ, ტანჯულთ, ოფლითა ივისითა პურის მომპოველებთ გაიტაცებს რაიმე მალალი აზრი, თორემ ჩვენს მუქთა-ხორა მქამელებს და მამღრებს, რომელთათვისაც არავითარი შევიწროება და ტანჯვა არ არსებობს,—არც კერძო და არც ეროვნული,—არც კი შეუძლიანთ განიმსჭვალონ ჩვენის უძლეულების საშინელებით; იმათ შეუძლიანთ მხოლოდ დასცინონ ყველაფერს: „თქვენი ბრალიაო“, ე. ი. მომქედი პარტიები რომ ჩვენსავე წუნარად ყოფილიყავით, კარგად იქნებოდითო. მაგრამ ვინ არ იცის, რომ მათი სიწყნარე წუშპეს სიწყნარეა, რომელშიაც ჩაწოლა გაღორბას ნიშნავს, და გაღორბა კი ყოველ ადამიანისთვის სიკვდილზე უარესია.

დღევანდელმა დღემ, შესაძლოა, მთელი ჩვენი ისტორიის ბორბალი სხვა გვარად დააბრუნოს და ჩვენს ცხოვრებას სულ სხვა მიმართულება მისცეს. მხოლოდ ამისთვის საჭიროა შეგნებული და შეთანხმებული საქმიანობა

დღეს-დღეობით ერთად-ერთი ახლობელი გზა ის არის, რომ რუსეთის მომავალ ხალხის წარმომადგენლობისაგან მოვიტხოვოთ ჩვენის შელახულ და შებღალულ უფლებების აღდგენა. ეს შესაძლოა მხოლოდ მაშინ, თუ ჩვენ რუსეთის ხალხის წარმომადგენლებთან გვექნება საქმე. მაშ ყველაზედ უწინ უნდა ვეცადოთ, რომ რუსეთში ნამდვილი ხალხის წარმომადგენლობა იქმნეს განხორციელებული და ხალხის პირველ წარმომადგენლობას დამფუძნებელი უფლებები ექმნეს.

ერთად-ერთ საშუალებად ამ მიზნის მისაღწევად დღევანდელ გარემოების მიხედვით სახელმწიფო სათათბიროში მონაწილეობის მიღება უნდა ჩაითვალოს. ყველგან, სადაც კი ძომხდარა რადიკალური ცვლილება სახელმწიფო წესწყობილებისა, მხოლოდ ხალხის წარმომადგენელთა დაწესებულების შემწეობით მოხდარა, რავარიც უნდა იყოს ეგ წარმომადგენლობა, რავარ ნაკულევეანებით აღსავსეც უნდა იყოს იგი, იგი მაინც ერთად-ერთი საფუძველია ძირითად ცვლილებათა მოსახდენად. მას აქვს დიდი ავტორიტეტი ხალხის თვალში, მის parole d'ordre-ს, მის გადაწყვეტილებას უფრო დიდი და სერითო მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე რომელიმე კომიტეტისა გინდ კავშირის გადაწყვეტილებას.

ამ შემთხვევაში „ბოიკოტი“ სათათბიროსი პირდაპირ გაუგებარია და არავითარ მოსაზრებით მისი გამართლება არ შეიძლება.

ამგვარი მოქმედება მხოლოდ რუსეთის რევოლუციის შეუძლია წამოაყენოს, რადგან რუსეთის ხალხის ფილოსოფია ტოლსტოის ფილოსოფიაშია სავსებით გამოხატული. მთელი პასიუური, მონური ინდიფერენტობა, აბატია და ყოველივე ენერჯის დაკარგვა გამოიხატება მოძღვრებაში, რომელიც დაღაღებს: „არა წინააღმდეგ ბოროტს“. სწორედ მაგ ფილოსოფიის აღმსარებელს შეუძლია წარმოიდგინოს, რომ გაბუტვითა და გაჯავრებით რამე გაკეთდება ცხოვრებაში. რა მნიშვნელობა აქვს, ჯერ ერთი, „ბოიკოტს“ იქ, სადაც ეგ „ბოიკოტი“ არ იქმნება სრული და ნაღვილი? „ბოიკოტს უცხადებს სათათბიროს საუკეთესო ელემენტი მოძრაობისა—უკიდურესი პარტიები, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ასევე ბოიკოტს არ გამოუცხადებენ ამ დაწესებულებას ეგრედ წოდებული „წესიერების დამცველი“ პარტიები (სინამდვილესთან უფრო ახლო კი იქნებოდა, უწესოების დამცველად რომ ელიარებოდათ თავი). ასეთ გარემოებაში შესდგება სათათბირო და რომელ ელემენტებს ექნებათ იქ მეტი ძალა, ეს ადვილი გამოსაცნობია.

ასეთ პარლამენტს ავტორიტეტი არ ექნება, იტყვის ვინმე. მართალია. მერე რა გამოდის აქედან? განა ვიტტულურნოვოს ბევრი მადრიელი ჰყავს ან მარჯვენა და ან მარცხენა? მიუხედავად ამისა, ხიშტებითა და ზარბაზნებით იგინი დღევანდელ დღის ბატონნი ბრძანდებიან. დღეს ძალია მათ ხელშია და რაც უნდათ, იმასა შერებინან, ესლა წარმოიდგინეთ, რომ შეიკრიბა პარლამენტი უმრავლეს კონსერვატორთაგან შემდგარი. მათ უეჭველად მომხრეებიც ეყოლებათ და ზარბაზნებიც მათ განკარგულებაში იქმნება. ნუ თუ ჰგონია ვინმეს, რომ იგინი ნაკლებს ძალის მექონნი იქნებიან, ვიდრე დღევანდელი სამინისტრო? ყოველ წარმომადგენლობითი დაწესებულებას, რაც უნდა სუსტი და ჩათლახი იყოს იგი, უფრო დიდი ავტორიტეტი ექმნება, ვიდრე დესპოტიურ პოლიციას. საფრანგეთმა სისხლის ზღვაში ჩაახრჩო თვითმპყრობელობა, მაგრამ თითქმის მთელ საუკუნის განმავლობაში იგი, ამა თუ იმ სახით, თავს იჩენდა ხოლმე და ცხოვრებას მართავდა და განაგებდა. ნაპოლეონ მესამე წინდაწინვე უსახელებდა ამა თუ იმ დეპარტამენტს სადებუტატო კანდიდატებს და ამგვარად შედგენილ პარლამენტით თითქმის მთელი ოცი წლის განმავლობაში განაგებდა იმ ქვეყანას, რომელმაც დიდი რევოლუცია მოახდინა.

ვიმეორებთ, იმისთანა „დუმას“, სადაც ერთი სახელოვანი და რიჯიანი კაცი არ შევა, დიდი ავტორიტეტი არ ექმნება ხალხის თვალში, მაგრამ ნუ დაივიწყებთ, რომ ასეთ „დუმას“ შეუძლია რუსეთის ცხოვრების მეთაურის როლი ხუთ-ექვს წელიწადს მაინც აჩანს. ლოს.

ერთად-ერთი იმედი კიდევ ის არის, რომ ევროპა „ბოიკოტთან“ „დუმას“ ექვის თვალით შეხედავს და ფულს არ ასესხებს. ეგ მტკნარი ოცნებაა. საფრანგეთი ისე ჩახლართულია რუსეთის საქმეებში, რომ უეჭველად პირველივე შემთხვევით ისარგებლებს და ფულს მისცემს რუსეთს, თუნდა მარტო იმ მოსაზრებით, რომ თვითონ არ დაიღუპოს და რუსეთის გაკოტრებაში იგიც არ ჩაითრიოს. მთავრობა პოეტთა და ფილოსოფოსთა საფრანგეთისა ოცნებებსა და განყენებულ აზრებს არა სდევს,—იგი, როგორც ყოველი მთავრობა ყველგან, დღევანდელ დღეზე უფრო ფიქრობს და უმეტესობა იქაურ დებუტატებისა პირად ინტერესს უფრო მალა აყენებს კაცობრიობის ინტერესზე. რუსეთის ფასიან ქალღლების დაცემა საფრანგეთის დებუტატებს არჩვენების დროს დიდად ავენებს

და ამიტომ, უეჭველია, ისინი ეცდებიან, ესლავე როგორმე საქმე გამოაკეთონ. მათთვის სრულიად საკმარისია, რუსეთში სათათბირო შეიკრიბება, ხოლო იმას კი უყურადღებოდ არ მიატოვენ, თუ რამდენად პროგრესიული ელფერი ექმნება ამ სათათბიროს.

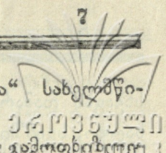
„ბოიკოტს“ ექმნებოდა კიდევ მნიშვნელობა მაშინ, თუ დღევანდელი მთავრობა ძალიან გვეხვეწებოდეს,—მიიღეთ მონაწილეობა, „დუმაში“ მობრძანდითო. პირიქით, მთავრობა ყოველ ღონეს ხმარობს, როგორმე ჩამოიშოროს მოწინავე ელემენტები. არა თუ უკიდურეს პარტიებს, კონსტიტუციონალურ—დემოკრატიულ პარტიასაც სდევნის უმოწყალოდ; შეიძლება „17 ოქტომბრის პარტიასაც“ ასეთი ბედი ხედეს, თუ ამ პარტიის მეთაურებად და წარმომადგენლებად მისი უკიდურესი ელემენტები შეიქმნენ. რა დაუშლის სისხლით დამთვრალ მთავრობას ცოტად თუ ბევრად გამოჩენილი ლიბერალებიც სხვა და სხვა ადგილას დაფანტოს? დღევანდელი მთავრობა ისეთ ბიუროკრატიებსაც კი აღარ ერიდება, როგორც ტიმირიაზევი და კუტლერი, და განა სხვას დაინდობს! ასეთ გარემოებაში „ბოიკოტი“ არაფრით არ გაიმართლება, თუ არა იმით, რომ „საცა არა სჯობს, გაცლა სჯობსო“, მაგრამ ეგ ხომ მოქმედება და პროტესტი კი არა,—მაღულობია.

თუ რამ ძალა აქვთ მოწინავე პარტიებს, თუ რამე მოქმედების უნარი და წყურფილი აქვთ, თავიანთ დებუტატებს გარედან მხარი უნდა მისცენ და წელი გაუმარტონ. საფრანგეთის რევოლუციის დროს პარლამენტში კი არ ინგრევოდა ძველი წესწყობილება, არამედ პარლამენტის გარედ იშლებოდა ნაწილ-ნაწილ და შიგნით დებუტატები ამ დაშლისა და დარღვევის ისტორიულ ოქმს ადგენდნენ.

შეიძლება, პრინციპიალურად ვინმე წინააღმდეგი იყოს ყოველგვარ მთავრობისა, მაგრამ მაშინ სულ არ უნდა მიიღოს არავითარ პარლამენტში მონაწილეობა, როგორც ამას ჰქვადავებენ და ასრულებენ ანარხისტები. მხოლოდ რუსეთში დღეს ანარხისტებიც უნდა იყვნენ მომხრე „დუმაში“ მონაწილეობის მიღებისა, ვინაიდან „დუმა“ რუსეთის ძველ წესწყობილების დასარღვევად იკრიბება, და რამდენადაც ამ დაწესებულებას ძველის დამრღვევი ფუნქცია ექმნება, იმდენადვე მასში მონაწილეობა ანარქისტთა პრინციპებსაც კი არ ეწინააღმდეგება.

რამდენადაც ყოველად შეუწყნარებელია რუსეთშიაც კი „დუმისთვის“ „ბოიკოტის“ გამოცხადება, იმდენად მაგვარი გადაწყვეტილება პირდაპირი ბოროტმოქმედება ჩვენი ხალხის წინაშე. რუსეთში უკიდურესს პარტიათა „ბოიკოტი“ ხელს ვერ შეუშლის ზომიერ პარტიებს თავის კანდიდატების გაყვანას. ჩვენში კი ერთად ერთი მომქმედი პარტიები ისევე უკიდურესი პარტიები არიან, და თუ ამათ გამოუცხადეს „ბოიკოტი“ „დუმას“,—რადგანაც საზოგადოდ კაცები ცოტა გვყავს და ვინცა გვყავს, თითებზე ჩამოითვლებიან,—შეიძლება ისეთი კაცები იქმნენ ამორჩეული, რომელნიც ჩვენს ინტერესებს ვერ დაიცავენ და პირველად პოლიტიკურ ასპარეზზე გამოსვლისათანავე საშინლად დაზარალებული და დამარცხებული დავრჩებით. სხვა არა იყოს რა, კაცები გვპირია, რომელთაც ჩვენი დღევანდელი მდგომარეობა უნდა ამცნონ მთელ რუსეთის საუკეთესო ნაწილს და თვით ევროპასაც. ვის შეუძლია ესა ჰქნას ისე კარგად, ისეთის ავტორიტეტით, როგორც მომავალ დებუტატებს? წინადა, სხვა გარემოებაში, რედაქციებსა და სხვა და სხვა კერძო დაწესებულებაში შე-

ვიკრიბებოდით და ვირჩევდით (ყველა მიმართულების წარმომადგენელი) დებუტატებს სხვა და სხვა გუბერნატორებთან თხოვნის მისართმევად; ნუ თუ დღეს არ უნდა ვისარგებლოთ შემთხვევით, რომ ჩვენი ერის მიმე კრილობა საქვეყნოდ განვაცხადოთ, ვამცნოთ მთელს ქვეყნიერობას ჩვენი აუტანელი მდგომარეობა „მართლმადიდებელ რუსეთის“ ხელში, მივმართოთ რუსეთის ერის საუკეთესო ნაწილს საყვედურითა და პროტესტით და მოვითხოვოთ იმნაირად მოწყობილ იქნეს ჩვენი მდგომარეობა, რომ შემდეგში ისეთი საზარელი, უმაგალითო ამბები აღარ მოხდეს, რაც ჩვენ ამ ორი-სამი თვის განმავლობაში თავზედ დაგვატყდა?!
ვერავინ შეგვწამებს, რომ ჩვენ ან ოპორტუნისტობას ვჩემოლობდეთ, ან „ზომიერების“ განცხრომას ვეტრფივდებოდეთ. ზომიერებაც რომ ვყოფილიყავით, ნერვები და სისხლი კიდევ შეგვრჩენია, რათა ვამწარებულიყავით ჩვენი ბედკრული ქვეყნის აწიოკებითა და აოხრებით. რამდენადაც უფრო ცხარედ და მწვავედ გვაქვს შეგნებული ჩვენი უბედურება, იმდენად გატაცებულად გვწყურია მოქმედება, იმდენად უფრო სავალდებულოდ მიგვაჩნია ყოველივე საშუალება ვსცადოთ ჩვენის უბედურების შესამსუბუქებლად. ხოლო ვერც ერთ ხალხის ისტორიაში ვერ ვნახეთ ჩვენ მაგალითი იმისი, რომ რომელსავე ხალხს ასეთ მომენტებში, როგორსაც ჩვენ განვიცდიოთ, „ბოიკოტი“ გამოეცხადებინოს ხალხის წარმომადგენლობისათვის, რაც უნდა ცუდ ნიადაგზე იყოს ეგ წარმომადგენლობა აგებული.

ჩვენი ქვეყნის განსაკუთრებულ პირობებში ჩვენთვის აუცილებელია არჩეულ დებუტატების საშუალებით მონაწილეობის მიღება „დუმში“, რათა ამ დაწესებულების მოწინავე ელემენტებთან ერთად მთელი ჩვენი ძალდონით იერიში მივიტანოთ და ხელი შევეწყოთ იმ წესწყობილების დამოხმას, რომელმაც ცეცხლსა და მახვილს მისცა მთელი საქართველო და შექმნა ჩვენში საუკუნოდ დაუღიწყარი „შავი დღეები“.

ბ. ს.

ბ ა კ რ ი თ

პოლიტიკურ პარტიების შექმნას და მოქმედებას ჩვენში ამჟამად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ეძლევა. ძველ წყობილების საფუძველი ძირიანად შეინგრა. სამუდამოდ მოისპოოს საშინელი დრო, როდესაც ხალხი მორჩილად იტანდა თავის უუფლებობას და ცხოვრებაში გაბატონებულ უსამართლობას ურიგდებოდა. დიდი ხნის დაგუბებულმა ხალხის უკმაყოფილებამ თავი იჩინა, — ერთხმად და გაბედულად მოითხოვა ხალხის შეგნებულმა ნაწილმა სახელმწიფო საქმეების მართვა-გამგეობისთვის ხალხისგან არჩეულ წარმომადგენლების მოწვევა, მოითხოვა დამუშავებული კრება, რომელსაც უნდა შემოედო რუსეთში ახალი წეს-წყობილება, — თანამედროვე ცხოვრების შესაფერი და ხალხის სურვილების გამომხატველი.

მთავრობამ ერთ ხანს თითქო დააპირა ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილება და გამოაცხადა, რომ მოწვეულ იქნებიან ხალხის წარმომადგენლები სათათბიროში, მაგრამ ბოლოს კი, როდესაც აღმოჩნდა, რომ სათათბიროში ხალხი მთავრობის მორჩილებას, მის ფეხთა მტვერობას აღარ აპირებს და ღირიქით ეცდება ხელმწიფე თავის სურვილებს დაუპორობილოს, მთავრობამ თავისი მოქმედება შესცვალა და „თავდასულ“ ხალხის „მოსაკვივანებლად“ რუსეთის ყველა კუთხეში თოფ-ზარბაზნები დაგზავნა, სისხლით მორწყო მთელი ქვეყანა, ცეც-

ხლით და მახვილით „დაამყარა მშვიდობიანობა“ სახელმწიფოში.

ეს მშვიდობიანობა გარეგანია. ერთხელვე გამოვლინდა, — ბული ხალხი ძალით შეიძლება ისევე დამონავოს მთავრობამ, — მისი ხელახლად დაბრუნება და დაბრუნება არ ძალუძს არავის, მართალია, დღეს ძველ წყობილების მომხრე ძალები თავისუფლად თარეშობენ რუსეთში, მაგრამ მათ თარეშს ხანგრძლივი ბატონობა აღარ აქვს, — ნამეტანი აშკარა შეიქმნა ყველასთვის მათი ზნეობრივი დამარცხება და აზარაობა. ხალხი, რომელიც დღეს ძალის წინაშე ქედს იხრის და მისკენ მომართულ ხიშტსა მორჩილებას უცხადებს, არ დაიფიცებს შეურაცხყოფას და ხელს არ აიღებს თავის იდეალებზე, ეცდება მხოლოდ შემდგისათვის გამოიყენოს წარსულის გამოცდილება, მეტის შეგნებით და მიმხედვით დაიწყოს საქმე...

ესლანდელი მდგომარეობა კარგი გაკვეთილია ყოველ პოლიტიკურ პარტიისათვის. იგი გვასწავლის, რომ რეალურ ცხოვრების პირობები მეტად რთულია, არ ემორჩილება საპროგრამო შაბლონებს და ამიტომ ყოველ პარტიის პროკტიკული მოქმედება ნამდვილ ცხოვრებაში არსებულ ურთიერთობასთან უნდა იყოს შეთანხმებული, სხვა და სხვა საზოგადოებრივ ძალთა განწყობილებაზე უნდა იყოს დამყარებული. არ კმარა თავის თავზე თქმა, უძლიერე ვარო, — ამის თქმა სუსტს უძლიერე ვალდ არ გახდის; არ კმარა ბრძოლის დროს თოფ-ზარბაზნებით შეარღებულ მოწინააღმდეგეს დასამარცხებლად გული გერჩოდეს, — საქიროა ისეთივე თოფი და ზარბაზნი, საქიროა ამ იარაღის გამოყენება; არ კმარა მომავალ წყობილებაზე აღფრთოვანებულ სიტყვების წარმოთქმა, საქიროა აწყოში მოქმედ საზოგადო ძალების გათვალისწინება და ამ ძალების გამოყენება გამარჯვების მოსაპოვებლად. თავის ქება, საკუთარ ძალებზე აზრის გადამეტება გამარჯვებას ვერ მოუპოვებს ვერავის, — პირიქით შეიძლება მან ისეთსავე უხერხულ მდგომარეობაში ჩაადლოს ადამიანი, როგორშიაც ჩაეარდნენ ნვენბური სოციალდემოკრატიულ პარტიის ზოგიერთი წარმომადგენელი, რომელნიც „ბურჟუებს“ წინააღმდეგ უეჭივნებდნენ, ბარიკადებზე რომ წავალთ, თქვენ სარდაფებში დაიმალებითო, — ნამდვილად კი თოფის პირველსავე სროლაზე თვითონვე სარდაფებისაკენ გაქანებულან.

ეს გაქცევა დიდს არას აკლებდა ქვეყნის, მხოლოდ გამქცევის მხნეობას და ბაქიობას ახასიათებს: მაგნებელი შეიქმნა ხალხისთვის მხოლოდ იმათი ქცევა, ვინც ირწუნებოდა, — აშკარა ბრძოლისთვის საკმარისი ძალდონე შეგვწყვესო და ჯარების დიდი ნაწილი ჩვენკენ არისო. ერთიც და მეორეც შემდეგ სიმართლეს მოკლებული გამოდგა: ამას საშინელი სისხლის ღირა მოჰყვა, ქვეყნის აოხრება, ქალების გაუპატიურება, ხალხის უღუკმა პუროდ დაგდება: ისინი კი, ვის სიტყვასაც ხალხი ასე გულ უბრყვილოდ დაენდო, დღესაც სამშვიდობოში არიან გადამალულნი...

მაგრამ ხალხი, რომელიც ახლა წინანდელივით გულგრილად აღარ უყურებს საზოგადო საქმეებს, და რომელმაც შესწყვიტა კავშირი სახელმწიფოს ძველ წყობილებასთან, მათ მოქმედებასაც ჯეროვან მსჯავრს დასდებს. ჩვენ ვიცით ახლავე, რომ ისინი თავის გასამართლებლად შეეცდებიან პარტიულ პროგრამას შემოეფარონ და თავის დაცვის მაგიერად დაცვან პროგრამა, მაგრამ ცხადია, რომ აქ პარტიის მსჯავრმშამს სრულებით მოსატანი არ არის, რომ ხალხს მხოლოდ პარტიის მოქმედებაზე ექმნება მსჯავრი, ვიცით აგრეთვე, რომ იტყვიან, — რუსეთის სხვა კუთხეებშიაც ასევე დამარცხდა ხალხი, მაგრამ

სხვაგან დამარცხდა იარაღით ხელში საბრძოლველად გამოსული ხალხი, სვენში კი ის იარაღიც არსად ჩანდა, რომელიც პარტიის სახელთაართვის პარტიის გარეშედ მყოფ საზოგადოებას მიუღო იმერეთში. იქ, რუსეთში, ბრძოლის წინ პარტიანა იხეხავდნენ და ზემოთ გამოდიოდა, როგორც ჩვენში, სადაც უკანასკნელ წუთს ჩამოიშორეს მოკავშირენი და ხალხში ნამდვილი თვითპყრობელური ბრძანებლობა დაიწყეს? როდესაც პლენარული რუსეთში მუშათა პარტიის ძველი წყობილების დასამხობად ბურჟუაზიასთან შეევიწყლებას ურჩევდა, ჩვენში ამ პარტიის გულუბერილო წარმომადგენლები თვით ბურჟუაზიის წევრებს აყვირებდნენ „ძირს ბურჟუაზია!“ და კიდევ მათ დახმარების მომედდ რჩებოდნენ!...

ყველა სახელმწიფოში, სადაც ხალხის წარმომადგენლობა არის შემოღებული, სადაც ისეთი წესწყობილება არის, როგორც ჩვენ გვინდა შამოვიდეს რუსეთში, — გამგეობის სათავეში წყოფი სამინისტრო თავის მოქმედებაში პასუხის მგებელია ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე და, როცა მოსთხოვენ ან თვითონ საჭიროდ ხედავს, საჯაროდ განმარტავს თავის მისწრაფებას და თავს იმართლებს, თუ მისი მოქმედება გისმე ხალხისათვის მანებელი იქნება. ამნაირსავე მდგომარეობაშია ყოველი პოლიტიკური პარტია და მისი მეთაურები, ისინიც თავიანთ მოქმედებაში ხალხის წინაშე პასუხს აგებენ. სხვის შეცდომაზე მითითება თავის გამართლებად არ გამოდგება.

დღემდის ჩვენში მოქმედობდა მხოლოდ ორი პოლიტიკური პარტია, — სოციალისტ-დემოკრატებისა და სოციალ-დემოკრატების. განსაკუთრებით უკანასკნელმა მინდობა ჩვენში პოლიტიკურ პარტიობის მონაპოლის დასაკუთრება, გაიძახა, ჩვენ „პირველმა დაიწყეთ საქმეო“ და სხვებს „უშულება არა აქვთ“ ახლა ხალხის ქომაგობა დაიწყონ, თითქო ამისთვისაც უფლება იყოს საჭირო. ცხადი კი არის, რომ მთელი ქართველი ერი, რომელიც სხვა და სხვა კლასებისაგან შესდგება, მხოლოდ სოციალისტურ პარტიის მომხრედ ვერ გამოდგება, რომ არის ერთი საზოგადოებრივი ჯგუფები, — სოციალიზმის პირდაპირი მოწინააღმდეგე, რომელთაც დღეს კიდევ თავისი პარტია არა აქვთ და რომელნიც ამიტომ უკვე არსებულ პარტიებს ეკედლებიან, რადგანაც ხედავენ, რომ ე. პარტიები იბრძვიან სხვათა შორის პოლიტიკურ თავისუფლების მოსაპოვებლად მხოლოდ მაშინ, როდესაც ყველა ასეთი ელემენტები უკვე მოქმედ პარტიებს მოშორდებიან და საკუთარ პარტიების სახით გამოვლენ, შესაძლებელი გახდება პარტიულ ძალის სისწორით გათვალისწინება, რაც დღეს არსებულ პარტიებს ვერ ეხერხებათ; მაშინ ყველა დინახავს თავის ნამდვილ ძალას და მის გადამეტებით ისევ შეცდომაში არ ჩავარდება.

ხალხის ყოველი ნაწილი, რომელიც ცხოვრების ერთნაირ პირობებშია ჩაყენებული, შეიძლება ცალკე პარტიის სახით გამოვლენს პოლიტიკურ ასპარეზზე.

ეს საერთო პირობები შეიძლება იყოს ეკონომიური, მაგრამ შეიძლება პარტიას საფუძვლედ დაედოს, ეკონომიურს გარდა, კიდევ სხვა რამე მიზნების მიღწევაც. იქ, მაგალითად, სადაც ერთი ერი სხვა ერისაგან არის დამონებული, სადაც ეროვნული დევნა მძინვარებს, ეკონომიურ თანასწორობის გარდა ეროვნული თანასწორობაც ექმნება მიზნად. გაბატონებულ ეროვნებას სურს ყველგან მთელ სახელმწიფოში მისი ენა იყოს ხმარებაში შემოღებული, მას საკუთარ დედანის ცოდნა გზას უხსნის ყველგან, და გრულ ეროვნების ენა კი არსად არ გადის, ეროვნულად დამონებუ-

ლი იძულებული ხდება უცხო ენა ისწავლოს, რადგანაც მისი ენა სახელმწიფო დაწესებულებებში არ არის. ცნობილია, რომ ორივე ეროვნებაში ინტერესთა პირდაპირი წინააღმდეგობა არსებობდა.

შეიძლება, რასაკვირველია, გაბატონებულ ეროვნებაში ბევრი აღმოჩნდეს დამონებულის გულწრფელი თანამგრძობი, მაგრამ მთელი გაბატონებული ერი, როგორც ერთეული, მის თანამგრძობას ვერასოდეს ვერ მოახერხებს, — ისევე, როგორც ერთი კლასი ვერასოდეს ვერ მიეკედლება მეორე კლასს, მაგ. მთელი ბურჟუაზია პროლეტარიატს, თუმცა ხშირად მოხდება, რომ ზოგიერთი ბურჟუა პროლეტარიატის ინტერესთა სფერაში გადის და მუშა ხალხის ინტერესებისათვის გულწრფელ ბრძოლას ეწევა.

ახლა, როდესაც ყველგან ქართველ მუშებს ითხოვენ, მათ მათ ადგილებს მაშინვე იქერენ რუსი მუშები, — შეიძლება „შეგნებული“ მუშებიც, — ჩვენებური სოციალდემოკრატები გვგონია, ისე გულგრილად და დაცივით ვეღარ მოეპყრობიან ეროვნულ საკითხს, როგორც აქამდის ჩაღიოდნენ. ისინი დაინახავენ, რომ თუცა მათი იდეოლოგები ყველა დამოკიდებულ ერებს თვითგამოკვევის უფლებას ჰპირდებოდნენ, მაგრამ ამ უფლებისათვის გარანტიების, შესაფერ პირობების შექმნას კი საჭიროდ არ სთვლიდნენ... ამ დროს ეროვნულ საკითხის გადაფურქვება ხალხის მტრობაა, — იგი ხელს უწყობს ხალხის დაწვევას...

შეიძლება სთქვან, ეროვნული საკითხი ბურჟუაზიის მოგონილი არისო და ჩვენ „არ შეგვეფერის“ მაზე დროს დაკარგვა და მის გულისთვის ბრძოლა; 'შეიძლება სთქვან, ეროვნული მიმართულება შოვინისტური არისო, სხვა და სხვა ერებში სიძულვილისა და მტრობის მთესველი, მაგრამ ყველასთვის აშკარა არის, რომ ეს საყვედური შეიძლება ითქვას მხოლოდ გაბატონებულ ეროვნების ეროვნულ მოქმედებაზე. დამონებული, ჩაგრული თუ იბრძვის ყოველგვარ დაჩაგრვის მოსაპოვებლად, მას ეროვნულ დაჩაგრვის მოსაპოვებლად უნდა დაედოს მიზნად. დამონებული ეროვნება ეროვნულ ბრძოლის დროს იბრძვის თანასწორ უფლების მოსაპოვებლად, ეროვნულ თავის დაცემაზე ხელის ამღები კი ხელს უწყობს თანასწორობის მოსაპოვებას და მონობის გაძლიერებას.

იტყვიან, ეროვნული მიმართულება ხელს შეუშლის ეკონომიურ მიმართულებას, მაგრამ ეს შეცდომა არის. ევსტრალიის მუშები ინგლისის მუშებს მხარს უჭერდნენ გაფიცების დროს აუარებელ ფულებს გზავნიდნენ ინგლისში იქაურ ამხანაგების დასახმარებლად. გერმანელი პროლეტარიატი თანამგრძობას და სოლიდარობას უცხადებდა საფრანგეთის მუშა ხალხს, მიუხედავად იმისა, რომ სხვა სახელმწიფოში ცხოვრობს და ეროვნულად დამოუკიდებელი არის. ასევე ქართველი მუშა ხალხიც ცალკე ერთეულად შეკავშირებული უფრო მეტის მხნეობით და ძლიერებით მოახერხებს სხვა ეროვნების მუშებთან ერთად ბრძოლას პროგრამაში დასახულ მომავლის დასამყარებლად.

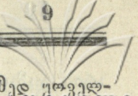
როგორც უნდა იყოს პოლიტიკური პარტია ჩვენში, იგი ძალია უნებურად ეროვნულიც უნდა შეიქმნეს.

მოკვარე

რუსეთის სსრკ-ში დაიბეჭიდა დღეისაღწერილი.

ზინკელი თავი რუსეთის განმთავსუფლებელ მოძრაობის დასრულდა 17 ოქტომბერს; შეიძლება თავი ამ ვე „დაიწყო“ ხადა რადის დასრულდება, მის თქმა ძეგია. ცხადია მხოლოდ ის,

რომ რუსეთის შინაური მდგომარეობა და მისი დოღოვად დღეს თუ ხვალ წერტილს დაუსკამს მეორე თავს და გაზაფხულზე შესაშუთავსად დაიწიებს.

დაწერალებით ადწერა დეკემბრის ამბებისა—მოსკოვის აჯანყება, ს.ჩაროველი „დასმუილება“, ლატვიების დასჯა და სხვა სათავგაბო და ათას დეილას მამხდარი სარეკოლეციო მოქმედება შეტად მივყვინა; შეათხველებმა ისედაც კარგად იცან წასრულ შავი დღეების ისტორია.

სახოგადოდ დეკემბრის საერთო გაფიცვა და კერძოდ მოსკოვის აჯანყება დოღოვი დანაკვან იყო იმ შავსულ რეაქციისა, რომელმაც მანიფესტის გამოცხადების მეორე დღევე წამოჭრა თავი. ამ რეაქციამ ჯერ რეაქციონერებზე გადასხდა სისხლის ქელები და მთელი რუსეთი—ანხანჯულსადან ტუალისამდის და ტომსკიდან ვარშავამდე—სისხლით შორწყო. მაგრამ ესეც არ იკმარა და დეკემბერში ცრცხლითა და მსავლით განადგურა 17 რეაქციონერის მანიფესტის ნაშთი.

მეორე საერთო გაფიცვა, რომელიც ზეტურბურგის მუშათა დეპუტატების საბჭომ გამოაცხადა, ზეტურბურგს ვერც კი გამოხდდა. ხანკძლივ და შედგარ ბრძოლას შემდეგ რუსეთის მშრომელ ხალხს არ შეეძლო დაუსვენებლად მეორე გაფიცვის გატანა და ამიტომ არ შეეძლო ნოემბრის გაფიცვას. გარდა ამისა ის დემოკრატიული, დობრალური და რადიკალური დეპუტატები, რომელნიც მანიფესტის გამოცხადებამდის მუშა ხალხს მხარში უდგნენ და მასთან ერთად ებრძოდნენ თვითმპრობელობას, 17 რეაქციონერს განზე გადასდნენ და გამანაგავარუფიერებელ შორაობას წერტილის დასმა განუზრახეს. მაგრამ ისტორიას დოღოვაც ისე არ დაემორჩილა ლიბერალებს, როგორც ისინი არ დაემორჩილნენ მას. ბრძოლის ველზე მარტოდ დარჩენილმა და გამარჯვების სურვილით გატაცებულმა მუშა ხალხმა ვერ ასწილან შეტადი და მათ ურთიერთობა და მარტო თვითონ განაზრახს ლელოს გატანა. მომავალ ბრძოლის დასაწყისის შედეგად არ იყო; საერთო გაფიცვამ და იოსტატულეგრანის უმოქმედობამ მთავრობას არა და ერთხელვე შეეშუშავებულა მოქმედების პროცესში ჩაუშავა; მაგრამ ამავე გაფიცვამ რუსეთის სარეკოლეციო არმიაც დაქაქა, ზატარ-ზატარა რაზმებად დაჭრა და უფლები ასეთი რაზმი დროის ხანაზად დასტოვა. როცა მოსკოვში აჯანყებამ იფეთქა, ვარშავისა და ზეტურბურგის შრომელტარატმა იქურ ჯარების მოსკოვში წასვლას ხელი ვერ შეუშავა და მოსკოველი მებრძოლები მარტოდ დარჩნენ. საერთო გაფიცვა ტუალისამდე დეკემბრის მიწურულში გათავდა, მაგრამ ფოსტატულეგრანის უქონლობის გამო დასავლეთ საქართველოში გაფიცვის გათავება ვერ გაიკეს და სარეკოლეციო მოქმედება განაგრძეს. შედეგი ამისა უფლებს თვალწინ გვიდგას.

მაგრამ გულმურხეობა იქნება, რომ რეკოლეციის დროებითი დამარცხება მარტო ძალთა დაქარბობას და დასწილებას მიუწეროთ. დასარცხება ზარდაზარი შედეგია ათას სხვა და სხვა ნაირ მარტობისა, რომელთა შორის თვალსაჩინო ადვილი უჭირავს იარაღის უქონლობას, მიზინდაირის ძალ-ღონის აზრად აკეპას და იარაღით—უფრო კი უიარაღად—გამოსვლას იქ, სადაც მტრის უზარატობა და ძალა ცხადზე უცხდესა.

უნდა აღვიხმოთ, რომ ზირველ ხანებში მოსკოვის აჯანყების შესახებ მეტად შეტად გაზვიადებულ და გადაჭარბებულ ამბებს იწერებოდნენ. ესეა დასამდელებით გამოიწვევა, რომ ეს აჯანყება მთავრად იყო, მებრძოლთა რიცხვი 1000 ან 1500 კაცს არ აღემატებოდა და არც ისე კარგად იყვნენ შეიარაღებული, როგორც წინადა ამბობდნენ.

მოსკოვის გამარჯვებით გამოამბებულმა და შედგროით აღმდგარმა თვითმპრობელობამ ხელი მიჭრა მთელ რუსეთს და საარაკო

სისხლიტოთ შეებრძოდა არა მარტო რეკოლეციას, არამედ უფლებგარდაცვალებას. იმის გაზრახვებულ ხელს თავი ვერ დასწილ ვერც ზომიერმა ლიბერალებმა და ვერც მინარქიის მოხელე რეაქციონერებმა. გაფიცვებზე რეაქციის ნაღვარი დაძვრა, მიუღლი რუსეთი ხალკა და უფლებური, რაც კი მის მრასხნებას წინ აღუდგა, განადგურა და მოსწო. ბოლოს საქვე იქამდის მივიდა, რომ რეაქციონერმა 17 რეაქციონერს კავშირშიც კი სმა ამიღო და მთავრობას მთავრის, აგრე შორს წასვლა შენთვისვე სასიფათოა. გასწრა თუ არა ამ გაფრთხილებამ, ტონს მოვიდა თუ არა თავაშუიული ბიუროკრატია, ამას მომავალი გვიჩვენებს, ჯერ-ჯერობით კი ცხადია მხოლოდ ის, რომ რეაქციის არ ჩერდება და უფლებად აზრობის სადმე ხრამში კისრის მოტყნას მისი გაფიცვება იქამდის მივიდა, რომ დღემდის თვითმპრობელობის ერთგული მსახურნი, მინისტრები კუტლერი, და ტომარახივე რეკოლეციონერებად იქმნენ აღიარებული და სამსახურიდან გაუდინენ. მინისტრ-ზრეხიდან ტონს ვიტტეს სემინისტრო ფაქტურად ლენინოვს სემინისტროდ გადაიქცა; ტრეპოვი ისეც გამოცხატა ზოლიტიკურ ასპარეზზე და დღემდის სოროპში მიამლული „ზატაროტებმა“, „სამდელიად რუსებმა“ და „წესიერების მომხრენი“ ისეც გამოამწყვდნენ. 17 რეაქციონერის მანიფესტი გაუქმებულ იქნა უზარალო სიტყვით: „დღესაც ისეთივე თვითმპრობელები ვარ, როგორც დღემდის ვიყავით“.

დღემდის მთავრობა ცხადზედა, სახელმწიფო სათათბიროს მხოლოდ მამან მოვიწვევ, როცა ხალხი დამშედეგობა, ხალხი კი მამან დამშედეგება, როცა სახელმწიფო სათათბიროს მოაწვევა. ხალხი „დამშედეგა“ და სახელმწიფო სათათბიროც 27 ანდალს შეკარბება. დროს მხოლოდ არჩენების მოხდენა. მაგრამ რუსეთის ბიუროკრატია არც ისე სუფელა, როგორც ზოგიერთეს ჰგონიათ. მას კარგად იცოდა, რომ ტარჯული განაზრახ ქვეყნები სათათბიროს რადიკალების გაგზავნიდნენ და ამიტომ მშეკარბი სტრხი გამოიკონა: შუა რუსეთში ორი თვის წინადა გამოცხადდა არჩენების დაწყოება, სოლო განაზრახ ქვეყნებში საქვე ისე მოწყო, რომ სათათბიროს ზარველ სხდომის, რომელსაც შეიძლება დამფუძნებელი ფუნქციები ექნეს, განაზრახ ქვეყნიდან ვერც ერთი დამშედეგა ვერ დეწერობა. მართადაც, შუა რუსეთსაც შეუძლიან რადიკალების არჩევა, მაგრამ მთავრობას სასამსო იარაღიც ხელში უჭირავს: რადიკალ კანდიდატების დაზატორება, მათი გადასახლება, საარჩენო კრების აკრძალვა, მაღალი ქონებრივი ტრახი და ბიუროკრატული ძალმომრეობა. მაგრამ თუ ამ იარაღიც ვერ უშკლას და სათათბიროს უმტრებს ლიბერალებისგან შესდგა, მთავრობას ვიდევ რჩება ერთი გასაძრობი ხერხი: ახალ მანიფესტში ნათქვამა, რომ სათათბიროს ევლებმა კანონ პროექტებს განსაღვა და სიტყვაც არ არის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ სათათბიროს კანონების გამოცემას უფლებაც აქვს. იქვე ისიც არის ნათქვამი, რომ იმ დროს, როცა სათათბირო დასთონილი იქნება „დასასვენებლად“, მთავრობას ნება აქვს ამა თუ იმ დონისდომის მიღებასა. ჩვეუთურ განზე ეს იმას ხიშნავს, რომ მთავრობას ნება იქც უზარალო ბანკების ფორმით ახალი კანონი გამოცემის, ამხედრო წესები შემოიღოს და სახალხო ფული ისე მიიხმაროს, როგორც მისი სერვადი იქნება, ამიოვად, 17 რეაქციონერის მანიფესტის ის ადვილი, სადაც ნათქვამია, რომ „სახელმწიფო სათათბიროს დაუთანხმებლად არც ერთ კანონს ძალა არა აქვს“ ახალ მანიფესტით გაუქმდა და იმის მაკორად დაგვიზარდნენ ბიუროკრატის წინანდელ თავკასულობას, თვითნებობას და ძალმომრეობას.

მაგრამ მთავრობას თავის საშეკლად და სახალხო სასამართლო-სკან თავის დასაწვევად სჭირის ჯარი და მოხელეები; ჯარისა და მოხელეების შესახად სჭირთა ფული, მაგრამ ძაღლის თავიც აქვს.

არის დამარხული—ფული არსად იშვებოდა. რუსეთის შთავრება ორი-
ოდე წლის წინად აღვიდად შოულობდა ნსკეგარ მიღარდს, ესეა
კი ას მიდარხსაც არაინ ენდობა. ხსინას 150 მილიონი მანათი
მართებს ბანკირის მენდელსონისა და დღეს თუ ხვალ გადხდის ვა-
ლდს დღეგება. შთავრებამ მენდელსონის მოსარბილებლად ფინანსთა
მინისტრად ნაშოფი კოპოვტევი გავხანა, რომელსაც ვადა უნდა
გაკეგძელებინა, მაგრამ მენდელსონი არ მოღბა.

ამ რიგად რუსეთის შთავრება თავისდა შოუფდენჯლად ვერა-
ხის ბურჟუაზიას ჩაუკრდა სეღში ბურჟუაზია კი გახეიკსაც არ ენ-
დობა იმ დრომდის, სანამ რუსეთი არ დამშვიდდებოდა. რუსეთი „დამ-
შვიდდა“ და სწავა სათათბირიც შეიკრებებოდა, ეუბნება შთავრება
ბანკირებს, მაგრამ ვერაზის ბურჟუაზია კარვად სეღავს იმ დეკო-
რაციას, რომელსაც შთავრება სათათბირის ქაისი; სეღავს და წინ-
დაწინვე უარს ეუბნება სესხზე.

როგორც სეღავთ, ბიურჟუატიც ტრადიკულ მდგომარეობაში
ჩავარდა: არც ნდობა, არც ფული და არც შვიდობიანობა. ფულის
სშოვნლად მან უკანასკნელ სშკალების ხმარება განიზრახა და
200 მილიონ მანეთის მომეკებთან ბილეთების გამოცემა დაწარა,
მაგრამ წინანდელ მომეკებთან ბილეთების კურსის დაღმეის გამო
ბიურჟი ისეთი აღაქვითი ასტეხა, რომ შთავრებამ ძალაუნებურად
ამხედვად სეღი აიღო. ეს იყო მისი უკანასკნელი სასიფათო ფუ-
ლის წყარო.

მოსლოდნელი ფინანსიური გაკატრება, სხლხის კვანთიური
დაქვეითება და 23 გუბერნიის დამშევა შთავრებას გახაფხულზე
სახეირის არას უქადის. ვრებათა ანკარაშით დამშეულებთან გამო-
საქებად სწავირდა ერთი მიღარდი მანეთი, შთავრებას კი ასი მი-
ლიონიც ვერ უშეფინა.

და ასე, როგორც სეღავთ, რუსეთის ბიურჟუატიც ჯერ-ჯე-
რებათ ბატონობის რუსეთის იმპერიაში და, მიუხედავად სკავანსტა-
ტივიცა „რეზებისა“, წინანდებურად თვითმშერობელურად „განსაკებს“
სახელმწიფოს.

მაგრამ ეტკვი არ არის, ამ თვითმშერობელობას მიეცემა და-
სასრული.

მეცნიერული საკითხი ავსტრიაში

მეცნიერება ეროვნების დამოკიდებულებას სახელმწი-
ფოსთან ორნაირად ხსნის; უკედ რომ ვთქვათ, ამ საკითხში
მეცნიერები ორ უმთავრეს ბანაკად არიან გაყოფილნი. ერთნი
ემბრობიან ატომისტურ—ცენტრალისტურ თეორიას, ხოლო
მეორენი — კოლექტივურ-ფედერალისტურს. ატომისტურ-
ცენტრალისტურის მომხრეთა აზრით, ეროვნება, როგორც
კოლექტივური ერთეული, არ არსებობს. მათ სწამთ მხოლოდ
ინდივიდუუმები ამა თუ იმ ეროვნებისა, რომელნიც სხვა და
სხვა ენაზე ლაპარაკობენ და ემორჩილებიან მხოლოდ უმაღლეს
სახელმწიფო იდეას. კოლექტივურ-ფედერალისტურ თეო-
რიის მომხრენი კი ამტკიცებენ, რომ ეროვნება, როგორც
კოლექტივური ერთეული და მთლიანი ორგანიზმი, არსე-
ბობსო, ხოლო თვით სახელმწიფო შესდგება ამნაირ მთლიან
ორგანიზმებისაგან, რომელნიც ან ძალდატანებით არიან შე-
ერთებულნი, ან—ნებაყოფლობით. ფედერალისტების თეო-
რიით სახელმწიფო შეადგენს ეროვნებათა კოლექტივურ
კავშირს.

მაგრამ თვითონ კოლექტივურ-ფედერალისტურ თეო-
რიის მომხრენიც ორ ბანაკად იყოფიან: ერთნი აღიარებენ
ეროვნულ კავშირთა ტერიტორიულ პრინციპს, მეორენი კი—
პერსონალურ სისტემის პრინციპს. პირველი—ტერიტორიულ

სისტემის მომხრენი — თხოულობენ ავტონომიას იმ ეროვნე-
ბისთვის, რომელსაც საკუთარი ტერიტორია აქვს. მეორენი
კი—პერსონალურ სისტემის მომხრენი—თხოულობენ ავტო-
ნომიას ყველა ეროვნებისთვის, მიუხედავად იმისა, აქვს თუ
არა ამა თუ იმ ეროვნებას საკუთარი ტერიტორია.

ტერიტორიული თეორია ასწავლის, რომ ამა თუ იმ
ეროვნებით დასახლებული ტერიტორიები—ოლქები —სახელმ-
წიფოს შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენენ. ეს თეორია
ძალიან დიდ მნიშვნელობას აძლევს ამა თუ იმ ეროვნების
ისტორიულ წარსულსაც და ამტკიცებს, რომ სახელმწიფოს
შეადგენენ მხოლოდ ის ერები, რომელთაც საკუთარი სა-
ხელმწიფოებრივი ისტორია აქვთ და ამ ისტორიას რაიმე
დამოკიდებულება აქვს იმ ოლქთან, რომელიც დასახლებულია
იმ ეროვნებით.

პერსონალურ სისტემის მომხრეთა აზრით, ყოველი ერო-
ვნება სახელმწიფოს ნაწილია. ყოველი ოლქი, რომელიც და-
სახლებულია ერთ ენაზე მოლაპარაკე ერთი,—მიუხედავად
იმისა, ეს ერი გადმოსახლებულია, თუ საუკუნეების განმ-
ავლობაში ცხოვრობს ამ ადგილზე,—სახელმწიფოს ნაწილს
შეადგენს.

საზოგადოდ თუ ვიტყვი, —უეჭველია, ეროვნულ—ტერი-
ტორიული ავტონომია უფრო მოხერხებული და ადვილი გან-
სახორციელებელია. ეროვნება ყოველთვის შეკავშირებულია
იმ ტერიტორიასთან, რომელიც მას უჭირავს. მაგრამ ეს უკა-
ნასკნელი სისტემა უცილებლად საჭირო არ არის კოლექ-
ტივურ—ფედერალისტურ პრინციპის განსახორციელებლად,
რადგან ამავე პრინციპის ძალით შეიძლება პერსონალურ—
ეროვნული კავშირები, ე. ი. ეროვნული ავტონომიები, რო-
მელშიაც მონაწილეობას იღებს ერთ ეროვნების ყველა წევრი, —
სულ ერთია, სადაც უნდა ცხოვრობდეს ის. ასეთი სისტემა
ავტონომიისა ისეა მოწყობილი, როგორც სარწმუნოებრივი
ორგანიზაცია. მაგალითად: კათოლიკენი მთელ ქვეყნის ზურ-
გზე არიან გაბნეული, მაგრამ ყოველი მათგანი რომის პაპს
ეჭვემდებარება და სამაგიეროდ პაპი ზრუნავს იმის სულიერ
მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად და იცავს იმის რელი-
გიურ რწმენას.

ახლა ვნახოთ, რა მდგომარეობაში ავსტრიაში ეროვნუ-
ლი საკითხი და ვინ რა საშუალებას ხმარობს, ან ვის რა სა-
შუალება მიანიჭა ამ გამწვავებულ საკითხის გადასაწყვეტად.
უეჭველია, ყველას ეცოდინება, რომ ავსტრიაში ეროვნული
საკითხი ისეთ წერტილს წარმოადგენს, რომლის გარშემო
ტრიბლებს ავსტრიის შინაური პოლიტიკა, რომელზედაც იხარ-
ჯება აუარებელი სახალხო ძალა, ენერჯია და რომელიც მუ-
დმივ საკინწლავ და სკამათო სავანს შეადგენს ავსტრიის
რეისხრატში და საოლქო სემიმეშიაც. იმის გასავდებად,
თუ რაოდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს ეროვნულ საკითხს
ამ სახელმწიფოში, საჭიროა აღამინი გაეცნოს ავსტრიის სა-
ხელმწიფოს სოციალ-პოლიტიკურ ცხოვრებას და თვალყური
აღვენოს ავსტრიის ერებს შორის ატეხილ ცხარე ბრძოლას.
მუდმივ შუღლითა და ბრძოლით სახელმწიფო დასუსტდა, ხალხს
ტყუილ-უბრალოდ აუარებელი შრომა და ენერჯია დაეკარგა,
მაგრამ ეროვნულ დევნას და ერთი ერისაგან მეორე ერის
დასამორჩილებლად გამართულ ბრძოლას დასასრული არ უჩანს.
ეროვნულ საკითხის გადასაწყვეტად იქ ყოველ წოდებას, ყო-
ველ ეროვნებას, კლასსა და პარტიას თავისი მალამო აქვს.
ზოგი უკიდურეს ცენტრალიზმს თხოულობს და ყველა ერებს
საკუთარ ინტერესების დავიწყებას უჩრევს, ზოგი აღიარებს

ფედერაციას, რომელიც ისტორიულ—ტერიტორიულ პრინციპზე უნდა იყოს აშენებული, ზოგი ეროვნულ ავტონომიას, ზოგი—ეროვნულ—ტერიტორიულსა და სხ. და სხ. დავებით თავი უკიდურეს ცენტრალისტებსა და სეპარატისტებს, რომელთაც ამ საკითხის გადაწყვეტაში საიმედო მომავალი არა აქვთ, და გავსინჯოთ ავტონომისტების პროგრამები, რომელნიც სამ ჯგუფად იყოფიან: 1) ტერიტორიულ ავტონომიის მომხრენი, 2) ეროვნულ-ტერიტორიულისა და 3) ეროვნულისა.

დიდი ხანია, რაც ავსტრიაში განხორციელებულია ტერიტორიულ ავტონომიის პრინციპი, მაგრამ ამ ავტონომიამ არა თუ ვერ გადასწყვიტა ეროვნული საკითხი,—პირიქით, უფრო უარესად დახლართა და ისეთ შევიწროვებულ და აუტანელ პირობებში ჩააყენა სუსტი და პატარა ერები, რომ ისინი მის შემომღებს სწყველიან და სულ სხვაგვარ ავტონომიას თხოულობენ. ეროვნული შუღლი, როგორც ყოველგან, ენის საკითხის გარშემო ტრიალებს. ავსტრიის კონსტიტუციაში არის განთქმული მე-19 მუხლი, რომელიც ამ სახელმწიფოში მცხოვრებ ყველა ერს ენის თავისუფლებას ანიჭებს, მაგრამ ცარიელ სიტყვად რჩება. ენათა თავისუფლება ავსტრიის მთავრობას ვერაფრით ვერ განუხორციელებია, და სწორედ ზედამოქროლია ამ კანონზე აზრი ერთ დიპლომატისა, რომელმაც სთქვა: „ავსტრიაში ეროვნულ შუღლს მხოლოდ მე-19 მუხლის მიერ დაპირებული ენათა თანასწორობის განხორციელება უნდაო.“

1897 წელს ბადენის სამინისტროს საქმე გაუჭირდა და ჩეხების გულის მოსაგებად, რომელნიც ოპოზიციაში იდგნენ და ენათა თანასწორობას თხოულობდნენ, და თავის დასახელებად უბრალო განკარგულებით ბოჰემიაში გერმანული და ჩეხური ენები გაათანაწორა. ჩეხები, რასაკვირველია, დამოვიდნენ. ოპოზიციაზე ხელი აიღეს და მთავრობას მიემხრნენ. სამაგიეროდ გერმანელები გაბრაზდნენ და ისეთი აყალ-მაყალი და აურ-ზაური ასტეხეს, რომ ბადენის სამინისტრო იძულებული გახდა სამსახურიდან გასულიყო. მისი ადგილი დაიჭირა გრ. კლარის სამინისტრომ, რომელმაც გააუქმა ბადენის ბრძანება და გერმანულ ენას წინანდელი უპირატესობანი დაუბრუნა.

საზოგადოდ ავსტრიაში ენის გამო მუდამ შუღლი და შეტაკებაა. საქმეა ახალ სასწავლებლის გახსნა ან ახალ მოხელის დანიშვნა, რომ გერმანელები ჩეხებს დაეცდნენ, ჩეხები—გერმანელებს, იტალიელები—პოლონელებს და სხ. თუ ჩეხებმა განიზრახეს თავიანთ სამშობლოში ახალ სკოლის დაარსება, რომელშიაც სწავლა ჩეხურ ენაზე უნდა იყოს, იქ მცხოვრები გერმანელები და პოლონელები ერთ აყალ-მაყალს, აურ-ზაურს და ალიაქოთს ასტეხავენ ხოლმე. გერმანელები და პოლონელები სამართლიან პროტესტს აცხადებენ და ამბობენ, რად უნდა დაიხარჯოს ჩვენი ფული იმ სასწავლებელზე, სადაც ჩეხურ ენაზე იქნება სწავლა და რომელიც ჩვენ შვილებს არ გამოადგებათ? ასევე იქცევიან პოლონელები ბოჰემიაში, ასევე იქცევა ყოველი ერი იმ პროვინციაში და იმ ავტონომიურ ოლქში, სადაც იგი უმცირესობას წარმოადგენს. ამით ავსტრიაში მცხოვრები ერები ყოველთვის ერთმანეთს უთვალთვალდებენ, ერთმანეთს კრიკაში უდგანან და ერთმანეთის განვითარებასა და კულტურულ ზრდას ხელს უშლიან. რამდენი ხანია, რაც იტალიელები თავიანთ პროვინციაში უნივერსიტეტის გახსნას თხოულობენ, მაგრამ ეს საქმე დღესაც ვერ განუხორციელებიათ, რადგან მათ სურვილს წინ ეღობებიან გერმანე-

ლები, რომელნიც ამ საქმის გამო შარშანისწინ ტრიესტში იტალიელებს დანებით დაერივნენ და სისხლი დაწვარეს. მერე რა არის ასეთ შუღლისა და კინკლაობის მიზეზი ბევრია, ხოლო უმთავრესი მიზეზი ის არის, რომ ტერიტორიული ავტონომია ამა თუ იმ ავტონომიურ ოლქში არ უზრუნველყოფს უმცირეს ერის ინტერესებს და შიგ მოქცეულ სუსტ ერს შესაქამად პირში უდებს ძლიერ ერს, რომელიც თავის უმრავლესობით სარგებლობს და უმცირესობას ისე ექცევა, როგორც მისი საკუთარი ინტერესი მოითხოვს.

ტერიტორიულ ავტონომიას მრავალი მომხრე ჰყავს, რომელნიც ხშირად, გაუგებრობით თუ სხვა რაიმე აზრით, თავიანთ აზრს იმით ასაბუთებენ, ვითომ ტერიტორიული ავტონომია ერთ რომელსამე ერს მეორე ერზე გაბატონების ნებას არ მისცემსო. ამ აზრის სრულს უსაფუძვლობასა და სიყალბეს ამტკიცებს ჰუნგრეთის მაგალითი. ჰუნგრეთი, როგორც ვიცით, დაკავშირებულია ავსტრიასთან უნიით, რომელიც არაფრით განსხვავდება ტერიტორიულ ავტონომიისაგან იმ აზრით, რომ არც ერთი მათგანი არ უზრუნველყოფს უმცირესობის ინტერესებს. ჰუნგრეთის საზღვრები ისტორიულ პრინციპით არის შემოხაზული, რის გამო ჰუნგრეთს ერგო მრავალი პატარა ერი; ზოგს მთვანს, მაგალითად, კროატისა, საკუთარი ტერიტორიაც აქვს და სემიცი, ზოგს—არც ერთი აქვს და არც მეორე. ჰუნგრეთში 18 მილიონი მცხოვრებია. მათ შორის 7 1/2 მილიონი მაღარია, დანარჩენ 14 1/2 მილიონს ხოთი სხვა და სხვა ერი შეადგენს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, არც ჰუნგრეთში მცხოვრებ ერებს ერთნაირი საარჩევნო უფლება აქვთ, ბუდაპეშტის პარლამენტში 10 1/2 მილიონ ადამიანს ერთი დეპუტატიც არა ჰყავს.*) როგორც აქედან ჩანს, ჰუნგრეთის ტერიტორიულმა ავტონომიამ ვერაფერ უშველა 10 1/2 მილიონ კროატელსა, რუმინსა, სლოვაკსა, გერმანელსა და რუსინს. 7 1/2 მილიონმა მაღარმა ტერიტორიულ ავტონომიით ისარგებლა და მთელი პარლამენტი და სახელმწიფო საქმეები ისე ჩაიგდო ხელში, რომ სხვა ერა კრინტსაც ვერ დასძრავს. ჰუნგრეთს რომ ეროვნული ავტონომია ჰქონდა, ე. ი. მაღარების საქმე მართო მაღარებს რომ ჰქონოდათ ჩაბარებული, ან ჰუნგრეთს რომ ეთნიურ პრინციპზე დამყარებული ავტონომია ჰქონოდა, ე. ი. მართო იმ ტერიტორიაზე ჰქონოდათ ავტონომია, რომელიც მაღარებს უჭირავთ, მაშინ მაღარები სლოვაკებისა, რუმინებისა და კროატების საქმეებში ვეღარ ჩაეროდნენ და ეს ერებიც თავისუფლად იცხოვრებდნენ.

ჰუნგრეთში, ავსტრიაში და საზოგადოდ სხვა სახელმწიფოებშიაც ძლიერ ერისგან სუსტ ერების დაჩაგრვას ცოტად თუ ბევრად მხოლოდ მაშინ მოეძებნა ბოლო, როცა იმ ერებს, რომელთაც საკუთარი ტერიტორია აქვთ, მიეცემა ეთნიურ პრინციპზე დამყარებული ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია; იმ ერებს კი, რომელნიც აქა-იქ არიან გაფანტული, მიეცემათ ეროვნული ავტონომია. სწორედ ასეთ ავტონომიას თხოულობს ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია და მას ემხრობიან ისეთი პარტიები, რომელნიც ეროვნულ შოვინიზმით და გეგემონიის სურვილით არ არიან დაბრმავებულნი. ეს პარტიები სავსებით უარყოფენ აწ არსებულს ტერიტორიულ ავტონომიას. ყოველ სოციალისტს, რომელიც თავის მოძღვრებას კლასიურ ბრძოლის თეორიაზე ამყარებს,

*) კროატელებს რამდენიმე დეპუტატი ჰყავთ, მაგრამ ისინი, თავიანთ საკუთარ საქმეების გარდა, საერთო საქმეების განხილვაში მონაწილეობას არ იღებენ და არც კენჭი ეძლევათ.

კარგად ესმის, რომ ეროვნული დაჩაგვრა და შევიწროვება მუშა ხალხსაც უღვიძებს ეროვნულ მოვიწიებას, რაიც დღიდან ხელს უშლის მის კლასობრივ შეგნების განვითარებას, — ამიტომ ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიაც იმდენად ებრძვის ეროვნულ დაჩაგვრას, რამდენადაც მუშებში ამ დაჩაგვრის მიერ გამოწვეული ეროვნული მოვიწიება აბრკოლებს კლასობრივ შეგნების განვითარებას. ამ პარტიაში ეროვნულ საკითხის შესახებ ორი მიმართულებაა: უმრავლესობა პარტიისა და პარტიული პროგრამაც ემხმარება ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიას. ხოლო უმცირესობა — ეროვნულ ავტონომიას. მუშათა პარტიაში ავსტრიის მშვენიერი მაგალითი აჩვენა და დაუმტკიცა, რომ ეროვნულ ავტონომიის განხორციელება შეიძლება. ამ ჟამად ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიული პარტია შესდგება ეროვნულ პარტიებისგან და ყოველ ასეთ პარტიას მიიჩნევა ბუღი აქვს ეროვნული ავტონომია. ყოველ ამისთანა ავტონომიურ პარტიას (პარტია გერმანელ მუშებისა, ჩეხელ მუშებისა, პოლონელ მუშებისა და სხ.) საკუთარი ეროვნული საბჭო აქვს. ამ პარტიებს აერთებს პარტიის ყოველწლიური საზოგადო კრება, რომელზედაც ეასწრებათ ყველა ეროვნების მუშათა დელეგატები. მუშათა პარტიის უმცირესობის აზრით, ესადა უნდა ცხოვრობდნენ ჩეხი, გერმანელი, პოლონელი და სხ., ისინი მანაც უნდა ირიცხებოდნენ ჩეხურ, გერმანულ და პოლონურ ეროვნულ კავშირებში (თუ, რასაკვირველია, სურთ) და ამ კავშირთა ეროვნულმა საბჭოებმა მათის სულიერ და კულტურულ მოთხოვნებისათვის უნდა იზრუნონ სწორედ ისე, როგორც იქცევა ეკლესია, რომელიც ზრუნავს თავის წევრებზე, თუნდ ისინი ცხრა მთას იქითაც ცხოვრობდნენ.“

ახლა ვნახოთ, რა აზრისა არიან ამავე საგნის შესახებ ავსტრიის სხვა და სხვა პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწენი. ცნობილი იურისტი და ავსტრიის კარგი მკოდნე რედლოფ შპრინგერი თავის თხზულებაში „Der Kampf der Oesterreichischen Nationen um den Staat“ დაწერილებით იკვლევს ზემოხსენებულ საკითხს და ასეთ პასუხს იძლევა: ავსტრიის დაყოფა ტერიტორიულ ავტონომიებად ავსტრიისთვის უდიდესი უბედურებააო. შპრინგერი ამტკიცებს, რომ ავსტრიაში ეროვნული შუღლი მხოლოდ მაშინ მოისპობა, როცა აწ არსებულ ტერიტორიულ ავტონომიების მაგივრად ავსტრიის სახელმწიფო ეროვნულ ავტონომიებად დაიყოფა. ამავე საკითხის მეორე მკვლევარი პ. ზეზელიჩი გადაჭრით ამბობს, რომ „საქმე იმ დრომდის არ გადაწყდება, სანამ ყოველ ეროვნებას არ მიეცემა სრული თავისუფლება თავის ეროვნულ ცხოვრება-განვითარებაში. ავსტრიაში არსებულ ეროვნულ მოძრაობის ბელადები და თეორეტიკოსები ამ საკითხის გადაწყვეტას იმით კი არ ცდილობენ, რომ ყოველ ეროვნებას ეს უფლებები მოუპოვონ, არამედ უნდათ ავტონომიები მოუპოვონ იმ ოლქებს, სადაც ესა თუ ის ეროვნება ცხოვრობს.“

როცა ავსტრიელები ცხადად დარწმუნდნენ, რომ ცენტრალისტურ-ატომისტურ პრინციპზე აშენებულმა ავტონომიამ ეროვნული მტრობა და შუღლი ვერ მოსპო, არამედ, პირიქით, გააწმენდა კიდევ, ერთა თანასწორობისა და თავისუფლების მომხრე პარტიებმა უკუაგდეს ეს პრინციპი და იმის მაგივრად წამოაყენეს თანაირ პრინციპზე დამყარებული ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია, რომლის თანახმად ყოველ ეროვნებას ავტონომია უნდა მიენიჭოს იმ ტერიტორიის საზღვრებში, რომელიც მას ფაქტურად უჭირავს. ამ პრინციპის თანახმად

ავსტრიაში ფედერაციის შემოღების დროს ავსტრია უნდა დაიკოს ჩეხებისა, გერმანელებისა, იტალიელებისა, პოლონელებისა, რუსინებისა, სლოვაკებისა, კროატელებისა და მადიარების ტერიტორიებად და ყველა ამ ტერიტორიის მიენიჭოს ავტონომია ეს პრინციპი უაჩყოფს აწ არსებულ ავტონომიას ბოჰემიისას, გალიციისას, ჰუნგრეთისას და მათ მაგივრად, როგორც ზემოდაც ვთქვით, აარსებს ჩეხებისა, პოლონელებისა და მადიარების ავტონომიებს. ცხადია, რომ ყოველ ასეთ ავტონომიურ ტერიტორიაზე მოჰყვებიან სხვა მცირე რიცხვოვანი ერებიც, და რომ ესენი ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიის დროსაც ეროვნულად არ დაჩაგვრნენ, ამიტომ ზემოხსენებულ თეორიის მომხრენი თხოულობენ, რომ ასეთ ავტონომიურ ოლქებში მოყოლებულ სუსტ ერთა ეროვნულ და კულტურულ თავისუფლების ხელუხლებლობა უნდა უზრუნველ ყოფილ იქმნას ცენტრალურ მთავრობისგან და სახელმწიფოს ძირითად კანონებით.

პრინციპი ავსტრიის დაყოფისა ეროვნულ-ტერიტორიულ და ეროვნულ-ავტონომიებად თანდათან აუარებელ მომხრეებს პოულობს. მაგრამ ამ პრინციპის თავისი მტრებიცა ჰყავს. ამ პრინციპით ავსტრიის დაყოფას მძლავრად ეწინააღმდეგებიან ჰუნგრეთის მენატიები (გრავ აპპონისა, ბანფისა და ანდრაშის პარტიები), რომელთაც, რასაკვირველია, არ ესიაშვენებათ 10 1/2 მილიონ მოხარკის დაკარგვა და ჰუნგრეთის ორად გაყოფა; ეროვნულ ავტონომიის გაგება არც გალიციის შლიახტას ესიაშვენება, არც ბოჰემიის მოვიწიებებს და არც ბანგერმანელებს; ესენი დაწინებთ თხოულობენ, — იმ ოლქებში სადაც ჩენი მონათესავე ერი უმცირესობას შეადგენს, ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია უნდა შემოვიღოთო, მაგრამ როცა საქმე იმათ საკუთარ ტერიტორიაზე მიდგება ხოლმე, ისინი ცივ უარზე დგებიან და ხელიდან არ უშვებენ დამორჩილებულ სუსტ ერებს.

ასეთი მდგომარეობა დიდ ხანს ვერ გაგრძელდება. ხალხი დაიღალა მუდმივ ჩხუბით და ბრძოლით; დადგა ის დრო, როცა ხალხმა გაიგო, რომ უაზრო და უნაყოფო ბრძოლით მხოლოდ თავის თავს აზარალებს, რომ ეს შუღლი ხელს უშლის ყოველ ეროვნებისა და მთელ სახელმწიფოს კულტურულ, ეკონომიურ და პოლიტიკურ განვითარებას და თუ ეს უაზრო და სტიქიური ბრძოლა კიდევ გაგრძელდა, ისედაც ჩამარჩენილ ავსტრიას დაღუპვა მოელოს. ერთა შაბლონურ თანასწორობით, ავსტრიის კონსტიტუციის მკვდარ მე-19 მუაღითა და ერთმანეთის ჯიბრით ერთა ნამდვილ თანასწორობის დამყარება და ერთა შუღლის მოსპობა შეუძლებელია. ავსტრია ხელმეორედ უნდა გამოიჭრას, მისი შინაური საზღვრები უნდა ტეიცვალოს. იმ ერებს რომელთაც საკუთარი ტერიტორია აქვთ, უნდა მიეცეს ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია ეთნიურ პრინციპზე დამყარებული, ვისაც არა აქვს, — უნდა მიეცეს ეროვნული ავტონომია. ყოველ ავტონომიურ ოლქში მცირე რიცხვოვანი ერების კულტურულ და ეროვნულ თავისუფლების ხელუხლებლობა უნდა უზრუნველ ყოფილ იქმნას სახელმწიფოს ძირითად კანონებით. ეს არის ერთად-ერთი სამარჯულიანი გადაწყვეტა ეროვნულ საკითხისა და გარეშე ამისა ავსტრიაში ეროვნულ დენის მოსასპობა გზა არ არსებობს.

მ. ად—ლი.

„შილიონის პატიმარის“ მიხატვა

(ტანისა)

I

ბნელი საკანის შტორე სარკმლისკენ
მიპურობილ მქონდა მარადის თვალი,
მაგრამ აქავე ამართულიყო
ცინის კედელი ერთი, გაუვალა!
ირველივე სინუმი სამარებრივი,
არსიდან ხმა, არც ვინ გამგონა!
ცოცხელი კედლებს სივლ დაწინდელა
ჩემთვის ნათელი ცის კაბადანი.
ბნელ კუნაშტით იყო მოსილი
ჩემი საშუალო და საბინადრო,
მხოლოდ შორიდან ოღონდ მოკრთდა
სხივი ჩემ-კერძი და საწილხვედრო.
და გაზაფხულის ცელქი სხივები
ჩემს ბნელსა სარკმელს რომ აწვდებოდა,
შეგ ვერ ატანდა და უმად გზაში
ცინის ცივ კედლებს ზედ აკადებოდა!
ჩემთვის არც შეუბა, არც სისხრული,
არც შებრალება, არც სასიკეთა,
სამაქვენიო ჯილდოდ მხვდა მხოლოდ
გულცივი ქვეყნის ამოება!..
მხოლოდ ხანდახან განთადისას
გულის ამტოვად და ამაცკერად
სხივთ ნაპერწკალი გადმომწვდებოდა,
ისიც ხან მოკლედ და წუთიერად!
ხოლო როდესაც დამის წუვდაოდ
გადავკვროდა რა არე-მარეს,
ცინის თაღთ შორის ვჭკურებდი ერთ ვანსკვლავს
მკრთალად მბუჩუტავსა, ხან მოვლავარეს.
და როცა სარკმლით მის მკრთალთ სხივი
ბნელ ჟურღმულში მყოფს გადმომწვდებოდა,
ის თითქმის რაღაც ძრწოდით, კანკალით
მუძებდა იქ და შეკითხებოდა:
„სად ხარ, ბედშავო, მტარვალის მისვრებლთ?
ან ცოცხალი ხარ კიდევ განაო?
თუ ბნელ ჟურღმულის წიაღში მყოფი
სიკვდილმა ქვესწარღს ჩავიტანაო?“
მე კი ცივ კედელს ზედ მივრწინებდი
ვიდექ მღუმარად სულ-განაბული
და იმ მთრთოლვარე სხივის ძებნაში
რაღაც სხვა გვარად მიძებნა გული...
ის ცივ, სამარულ კედლებს შუა
სულის მნათობად შევლინებოდა
და ჩემს ყოფსზე, ასე შეკონა,
თითქმის ისიც ცრემლად ღრებოდა.
ოჰ, ვით ავწერო ტანჯვის უდელით,
თუ ვით ვიდოდი კუთის კარამდე!..
ეს ტანჯვა გულში ჩამარხულია
ამიერიდან უკუნისამდე!
იქ საიდუმლოდ დაცულ აქმნება...
და თუ ოდესმე შედრისა მქნა
და, დღეს ზირ-მქეში, წარბებ შეურდილი
გამისხივონდა ოდესმე ზეცა, —

ვაჭმე! იმ დროსვე იფეთქებს იგი,
რომ მომიწავდეს კვლავ ტკბილი წამი
და შხამ ძირმწარედ გულს დაუბრუნოს
ურვა-წუხალი, სევდა-ფარაში..
ახ, ვით ნათელ ვერ საიდუმლოდ
და სისხლიანი ძველ წულულთ კვადი,
რომ ჩავხედო მსში ექვლანი
და ზედ მივაჭურა სხივისც თვალი!..
მე თქვენს წინაშე, რომ მქონდეს ძალა,
მკერდს გავიზობდი მჭრელი მახვილით
და მთა და ბარსა ავკვეთებდი
ტანჯული გულის ამოძახლით!..
ან ტვინს ავხდიდი სიცოცხლედას
და უფელ-გვს თქვენზე ნახვლით:
ტანჯვა-წუხალის სამხილ ამბებს
მის ნოკებში წაიკითხავდი!..
სად გაქნენ წელნი, როცა მრისხინედ
მთა-ბარს ესმინდა ჩემი ძახილი
და დაუტრიალელ რისხვად ქცეულსა
მტრის გულ-გამზობი მიჭურა მახვილი!..
როცა მონობის ბრკილთ სამსხვრევად
მივიწრათოდი გამკესებელი...
მაგრამ ოჰ, ვაჭმე! თვით დავიმსხვრეო,
ვით ნავი კვლავ მეჭახებელი!

II

მანსოვს, სიცხადით გაბორტებულს
რომ ხუთი დამე არ მიძინება,
მაგრამ დალაღვა მით ამ ჩემს თვალებს
ოდნავც კი არ მიჭკარება!..
ერთ კედლებ შუა ჩემს ცივ საკანში
წუვდაოდ იყო გამთელებული,
მხოლოდ ბუჩუტავდა ოდნავ სანათი,
იგიც სინათლე—გამოვლული!..
იმისი შუქი გამჭვრეტელ ჭერზე
დაბარბაცობდა რაღაც მკრთალ ღანდალ...
ამ დროს, — არ ვიცი, როგორ, — სიდან,
რა მომეჩვენა სიზმრად თუ ცხადად, —
რაღაც უკუნთ ბნელში ვცურავდი,
სად შეფობს ძალა ის უკეთური,
და ისმის გმინვა გულ-შემაზარი,
ხანაც ხანხარი ჟოჯოხეთური!..
სადაც საშინელ ტანჯვა ვაუბან
არ უჩინს ბოლო არც დასსრული,
და მარად მღუმარს ზეცის წინაშე
არც შეწოვება, არც სიბრალული!..
სადაც სიკეთე ბოროტად ქმნილა,
შურის-ძიებად თვით შემაქმელი
და მარად, მარად გარისხებული
კვად და კვად მღუმარის უწილო ბედი!..
ეს იყო ცინის ზღუდეთა შორის,
გლოვამ მოიცილა მადამო-არე
და ცინის უფელ კუთხით გაისმა
მხოლოდ სიმწარე, მხოლოდ სიმწარე!..
საერთო გლოვა და დრანცელი
სადაც შორით შორს მიისწრათოდა

და სმინელი გლოვის სურათი
 ამ ტუეობიდან ქვეყნად გაქცინდა!..
 ხმა იზრდებოდა დარაჯთა თვალებს,
 ხმა სმინელი და უძვეველი:
 წვევა და კრუფვა, რისხვა-მუქარა
 და ხან ხურხული გაურკვეველი...
 შორით იწვევდა კამათსიხლს
 ცრემლმორეული გლოვა-გოდება
 და კიდით-კიდუ ეფინებოდა
 შურის ძიებად ეს მოწოდება!..
 და ეს ხმა იყო წარსულ-აწმუისი,
 კვალი ძველ გუნეს-ტკეველებისა,
 ეს იყო თითქო კედლების ვრუ ხმა
 და თან ჩხარუნი ბრკილებისა!..
 ხმა უღმბეული შურის ძიების
 ისმდა უველკან და ყოველი მხრით,
 თითქო შეკვრებისა ასეულები
 ახალ ტანჯვისთვის აღდგენო მკვდრეთით!..

მინელდა ხმემა, ეს ტანჯვის ხმემა,
 მე კი ვიდექი ხელ-ჯვარედინათ
 იმ მოდღინში, რომ კადვე მწვევ ხმებს
 უოველი კუთხით ამოემანათ.
 მაგრამ, ოჰ, ძალამ ბორბტებისამ
 აწ უკვე აღარ დაიკვიანა:
 გვრძნობ, რომ გამოდის სსში მხეც
 თვით ჯოჯოხეთის წიდიდანა.
 საზიზღარა და სსინელი,
 ბუნით მისილი, ბრჭყალებიანი,
 ბირ-დაბნენილი, ვით ჯოჯოხეთი
 და, კბილებს წილ, ეშვებანი!..
 ის თვალებს ტეცსებებ სბრიალებდა;
 ვინც, ვინც იყო და ან რა რჯული:
 აღქაჟის სსით გამომეცხდა
 თვით უმწყალო ჩვენი მსაჭული!
 ცოცრით და მადლით მეზარებოდა;
 მეც ხმა-გამენდილ ვინაბებოდი
 და უღბათ, რადაც ვუღურ ღრიალით
 იმ ჩემს მტარვალს მივფარებოდი!
 მაგრამ, ბორბტი, ყოველს ჩემს მისვრას
 სოცნარ მკვეთრად აღვებდა თვალს
 და სანამ მე მას ხელით ვწვებოდი,
 უკვე კარგადა აჩრდილივით კვალს!
 ახლა კი სხვა მხრით ან მასვენებდა.
 მდევნიდა მარად შეხვეწეული,
 სანამ გაათიად ვედიასებოდი
 ტანჯული ბოდვით, მისუსტებული.

დ. თომა შვილი.

ს ა კ ვ ი რ ა მ

განქრენენ, წარვიდნენ ნეტარნი წუთნი ზ მხოლოდ დაგვრჩა ჩვენ მოგონება!

ღიახ, მოგონება, ვითარცა ტკბილი სიზმარის, ვითარცა ზამთარში გაზაფხულის ვარდისა, რომელმაც ვერ მოასწრო გაფურჩქვნა, გაღაშლა, რომ დაეტბო არც-მარე, და ჩაქვანა, ჩაყვილდა უდროვოდ.

რა იქნა ის თავისუფალი სიტყვა, რა იქნა ის თავისუფალი ამონაკენისი, მრავალ საუკუნეებით გულში ჩაგუბებული ნა-

ღველი, რა იქნა ის ღიმილი, რომელმაც შეითამაშა ტანჯული ხალხის ტუჩებზე 17 ოქტომბერს, რა იქნა ის აღფრთოვანებული იმედები უფრო მეტის მოპოებისა? სადა ხარო თქვენ, განთიადის მერცხლებო?

პასუხი მწარე!

მწარეა, ვითართა კახაის მათრახი.

მწარეა, ვითარცა ბორკილი.

მწარეა, ვითარცა ბნელი საკანი.

როგორც მუშტი ყანყარტოში! როგორც ჯალათის თოკი კისერზე!

როგორც დათვის კლანჭები გულ-ბოცვში, და ყოველივე ეს კი დღეს ჩვენს ავლა დიდებას შეადგენს.

ღიახ, ჩვენ მხოლოდ მოგონებლა დაგვრჩა, ვით გაღაშლილის ვარდისა, და დღეს კი მის მაგიერ ვუცქერით ნადირთავან აზრებულს წალკატს.

მ.გრამ იმედი, კვალად იმედი.

ჩვენ არა გვტოვებს, კვლავ გვაფრთოვანებს,

და რომ ხელები დაეუშვათ ძირსა,

ნუ, ნუ ჰგონიათ მტარვალ-ბატონებს!..

დადგება წუთი, უფრო ძლიერად

ტალღა-ტალღაზე დაჰკრავს, იქნებებს,

და განთიადი მთელის დიდებით

ხალხის გულიდან ამოაშუქებს!

* *

ღიახ, ეს წუთი დადგება, მაგრამ მანამდე კი ბევრს მამალს წასწყდება კისერი, ბევრი საქათმე დაობლდება, ბევრს გაულოურდება ბიბილო, ბევრს დახევეა ქათიბი, როგორც ამ დღეებში უდროვოდ გამოასალმეს ერთი თბილისელი „კუკურეკუ“ (სატირიული გაზეთი). საწყალმა, ამოცივლა პირველი, ვერ მოასწრო მეორე და სტაცეს კისერში ხელი. თავი და ბოლო მამლის დანაშაულისა, როდესაც იგი მიიყვანეს სამხჯავროში, მუხლებად აღინუსხა:

1) ყვირის მეტისმეტად ხმა მალა და ძილს გვიშლის.

2) მანვე, „კუკურეკუმ“, შელახა და შებღალა მსუქან ინდოურების ღირსება.

3) იგივე „კუკურეკუ“ გაკანდიერდა და ჩირქი მოსცხო მრავალ წარჩინებულ ბატებს, რომელნი სასარგებლონი არიან ეზოში წესრიგის დასამყარებლად.

4) იგივე „კუკურეკუ“ შეეხო ეზოს სხვადასხვა საქირბოროტო კითხვებს, რომელნიც ნება აქვთ განიხილონ მხოლოდ და მხოლოდ იმავე ინდოურებს, რაც მოხდება მომავალ ბატინდოურთა კრებაზე, რაიცა ნაქებია საყოველთაოდ.

ერთის სიტყვით, ბრალდება დიდია, და ვერც „კუკურეკუმ“ აიციდინა მზარეულის დანა.

გამოასალმეს, უდროვოდ მოაშორეს მზეს...

საუკუნოდ იყოს ხსენება შენი, მებრძოლო მამალო!

* *

ასევე იყოს ხსენება ისტორიასა შიგან ბნ ხატისოვისა, კაცისა დიდგულოვანისა, ორატორისა ენაწყლიანისა და „ღაშნაკტუტუნის“ ადვოკატისა; აპათიოს მას ალაჰმა გულახდილობა მისი ნებითი თუ უნებლიეთი, რამეთუ არა ყოველი კაცის გული მართალ არს.

დავამტკიცოთ ეს გულახ დილობა, რათა არა გვწამოს ცილი თვით ხატისოვა. ამოვწეროთ მისი სიტყვები საგულისხმონი, რომელნიც ლაღად ჰყო მან სომეხ-თათარ დელეგატთა კრებაზე სასახლის დარბაზში.

„ღაშნაკტუტუნთა პარტია აღორძინდა განთავისუფლების მოძრაობის დროს, ორთავიან არწივის მფარველობის ქვეშ იმ ზოგიერთ გამოჩენილ რუსების თვალწინ, როგორც არის გრაფ ი. ი. ფორონცოვ-დაშკოვიო“.

საინტერესოა, რას იტყობა ამაზე თავ. გოლიცინი.

საინტერესოა აგრეთვე, რას იტყვის დაშნაკუტუნთა პარტიის კომიტეტი: მართლა ითვლებიან თუ არა ორთავიანი არწივი და გრაფ ვორონცოვ-დაშკოვი პარტიის წევრად.

„დაშნაკუტუნთა პარტიის მოღვაწეობა იგივეა, რაც რუსეთის პოლიტიკა ახლო აღმოსავლეთშიო, განაგრძობს ბ. ხატისოვი ეს არის იდეა და გაგრძელება რუსეთის დიად მოღვაწეობისა მახლობელ აღმოსავლეთში“.

უდანოდ დაკლოა, რომ იტყვიან, სწორედ ეს არის. რაღა მეუღაბნოსა და დათვის ამბავი და რაღა ეს მეგობრული ქმაგობა დაშნაკელთა! კიდევ კარგი, რომ ბ. ხატისოვმა ჯამაგირი არ ითხოვა ხაზინიდან დაშნაკელთა პარტიისათვის.

„იყო მკრელი რუსეთის მეფის ხმალიო“, ნატრობს ბ. ხატისოვი. გვიკვირს, რატომ არ ჩაეწერა ეს ორატორი რუსეთის ჯარში შორეულ აღმოსავლეთში.

* *

ვახარებ ბ-ნ ხატისოვს ერთს ახალ რამზის შედგენას „ხმლის სიმახვილის აღსამატებლად“.

ეს რაზმი სდგება ახალ ათონის მონასტერში. 27 თებერვალს ნამესტნიკს წარუდგა იქაურ ბერების დეპუტაცია და მონასტრისთვის ითხოვა 100 ბერდანის თოფი. თავის დაცვის უფლება, რასაკვირველია, ყოველ სულდგმულს აქვს, მაგრამ ათონის ბერების წინააღმდეგ რომ რომელიმე ლაშქარი ემზადებოდეს საომრად წასვლას, ჯერ არ გვსმენია. ეტყობა, მანჯურისს გამოცდილებამ ასწავლა ათონის ბერებს, რომ მტერთან ხატებით ბრძოლა საიმედო არაა. ალბად ამიტომ მათი რწმენაც უფრო ბერდანებისავენ გადახრილა

„რომელმან აღიმადლოს მახვილი, მახვილითვე წარიკვეთოს იგი“. ეს უთხრა ქრისტემ ფიცხ პეტრე მოციქულს გეთსიმანიის ბაღში, როდესაც მას თავს დაესხნენ და მის დასაცველად მოციქულმა ხმალი იშიშვლა და ერთს ყური ჩამოაცალა.

მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ქრისტემ შესძლო ყურის მიბმა თავის ჭადგოლას, ხოლო შესძლებენ თუ არა წმინდა მამანი ამასვე, აი კითხვა რაშია!..

ი. ვედოშვილი.

ღმრთაი ჩრდილოეთ ამერიკის უმბატონო

ქალთა მოძრაობის დასაწყისი ჩრდილოეთ ამერიკაში იყო იქაური რევოლუცია,—განმათავისუფლებელი ომი ინგლისთან. იმ ოროს დედაკაცი და მამაკაცი შეერთდნენ, ერთ არსებად გადაიქცნენ და მხოლოდ იმაზედა ფიქრობდნენ, რომ ამერიკა ინგლისელებისაგან გაენთავისუფლებიათ და თავიანთ ქვეყანაში თავისუფლება დაემყარებიათ. მამაკაცი იარაღით ხელში იბრძოდა, დედაკაცი კი თოფის პატრონებს ამზადებდა, ოჯახსაც უვლიდა და ამასთანავე არავითარ ხიფათს არ ერიდებოდა, ოღონდ თავისი სამშობლო დამოუკიდებელი და თავისუფალი გაეხადა.

ომი გათავდა. ამერიკამ გაიმარჯვა, თავისუფლება მოიპოვა, ახალ წესწყობილების დამყარებასა და რესპუბლიკის მოწყობას შეუდგა. ეს დრო სწორედ მოხერხებული დრო იყო, რომ ოედაკაცს ესარგებლნა ხალხის აღტაცებით და თავისი კუთვნილი უფლებანი მოეთხოვა, მაგრამ მან ხელიდან გაუშვა ეს შემთხვევა და ყველაფრის გაკეთება მამაკაცს მიანდო, რომელმაც ჩვეულებრივად დედაკაცი დაივიწყა და საზოგადოებრივ ცხოვრების გარეშე დასტოვა. ამან თითქმის არავითარი პროტესტი არ გაგოიწვია. მხოლოდ აქა-იქ გაისმა უკმაყოფილება,

რომელიც შემდეგში ცხარე პროტესტად გადაიქცა. 1784 წელს ახალ რესპუბლიკის პრეზიდენტმა ადამსმა კონგრესს წამოუდგინა შემდეგი წერილი მიიღო თავის ცოლისაგან: „ჩვენ გვინდა, რომ თქვენ, მამაკაცებო, თქვენს წინაპრებზე მეტი დიდსულოვანება გამოიჩინოთ. ნუ აძლევთ მამაკაცებს განუსაზღვრელ უფლებებს, თორემ ყველა მამაკაცი ჯალათად გადაიქცევაო.“ პრეზიდენტის ცოლს მიემხრნენ განთქმული მოღვაწე ქალები ოტის ვარენი და ცნობილ გენერალ ლის და, რომელთაც ბევრი იმუშავეს ქალთა ემანსიპაციის სასარგებლოდ. მაგრამ აგიტაციის დაწყებამდის საჭირო იყო საზოგადოებრივ აზრის გაღვივება და ქალთა საკითხის გარკვევა. ბრძოლის ველზე გამოვიდნენ ნასწავლი და დახელოვნებული ქალები—ფრანცისკა რაიტი, ერნესტინა როზე, სარა და ანჟელიკა გრიმე და ბევრი სხვა. ემანსიპატორებს დიდ დახმარებას უწევდნენ ლიბერალები და ყველა პროგრესისტები, რომელთაც ქალებთან აერთებდა უმახლობელესი მიზანი—მონების განთავისუფლება. პრესსამაც ხმა ამოიღო და ჟურნალ-გაზეთების დიდი უმეტესობა ქალებს მიემხრო. აგიტაცია გაჩაღდა. ქალთა ემანსიპაციის მომხრენი ყოველ შემთხვევით სარგებლობდნენ და საზოგადოებას არ ასვენებდნენ: წერილებს ბეჭდავდნენ, აგიტაციას ეწეოდნენ, რუფერატებსა და ლექციებს კითხულობდნენ.

ამავე დროს ერთ ფაბრიკაზე მომუშავე და მოსამსახურე ქალებმა საკუთარ გაზეთის დაარსება განიზრახეს და ეს აზრი განახორციელეს კიდევ. გაზეთის რედაქტორიც დედაკაცი იყო, თანამშრომელნიც, მოსამსახურენიც და ამწყობნიც. გაზეთმა მალე ისეთი დიდი გასავალი და გავლენა მოიპოვა, რომ მთელ ამერიკის ქალაქებში და მიყრუებულ სოფლებშიაც კი შეხვდებოდა ადამიანი იმის ნომრებს. ამ გაზეთის მიერ მოტანილი სარგებლობა დაუფასებელია. მან აუარებელი დედაკაცი შეაჩვია აზროვნებას, აღზარდა იგი პოლიტიკურად და თავის უფლებებისთვის მებრძოლ ქალების რაზმი გასწვრთნა.

1833 წელს დედაკაცები მონობის მოწინააღმდეგე საზოგადოებაში ჩაეწერნენ და მონობის საწინააღმდეგოდ საჯაროდ გამოვიდნენ აგიტაციით. ამან დიდი დახმარება გაუწია დედაკაცთა მოძრაობას: აუარებელი მომხრე გაუჩნდა, მათი სახელი მთელ ქვეყანას მოსდო და მრავალი თანამგრძობი მოუპოვა. 1840 წელს ლონდონში შესდგა საერთაშორისო კონგრესი მონობის მოწინააღმდეგეთა. კონგრესზე ამერიკელებიც იყვნენ; მიწვეულ დელეგატთა შორის ამერიკიდან ჩამდენამე დელეგაციც იყო. მაგრამ დელეგატ ქალებს დიდი შეურაცხყოფი მოელოდა ლონდონში: კონგრესმა გამოაცხადა, რომ რადგან ამერიკელი ქალები პოლიტიკურ უფლებებს მოკლებულნი არიან, ამიტომ მათ დელეგატობა არ შეუძლიანთ და დარბაზიდან ქანდარაზე უნდა ავიდნენო.

ამერიკელ დეპუტატებს შორის ორი დედაკაცი დეპუტატი იყო: ლუკრეცია მოტი და ელისაბედ სენტონი, რომელნიც ბუნებას საოცარ მქერბეტყველებითა და ფხიზელ გონებით დაეჯილდოვებინა. მათ თავის თავზე გამოსცადეს დედაკაცის მონობა, შეურაცხყოფა და გადასწყვიტეს ამერიკაში მეორე საქალეზო კონვენციის დაარსება. ეს საქმეც მალე მოეწყო. კონვენციამ საზოგადოებისა და პრესის დიდი ყურადღება დაიმსახურა და აუარებელი წევრი გაჩინა. ამ საქმეში თავი ისახელა უბრალო სოფელმა ქალმა, ვინმე ლიუსი სტაუნმა, რომელმაც დიდი გაკირვება გამოიარა, საკუთარ შრომითა და მეცადინეობით საქალეზო უნივერსიტეტი გაათავა და მთელი თავისი ძალ-ღონე და სიცოცხლე ქალთა ემანსიპაციის მოაზროვნა. 1848 წელს ორჯერ მოწვეულ იქმნა საქალეზო კონ-

ვენცია. მეორე კრებაზე შერმუშავეს და გამოაცხადეს დეკლარაცია ქალთა უფლებებისა. ამ დეკლარაციაში ქალები თხოულობდნენ მამაკაცთა და დედაკაცთა თანასწორობას, საუნევერსიტეტო განათლების უფლებას, საარჩევნო უფლებას, თანასწორ უფლებას ქორწინებაში, პირად თავისუფლებას და სხ. ბრძოლა თან და თან გამწვავდა. საქალბო კონვენციებს და მათი განყოფილებანი მთელ ამერიკას მოედო, მათი მომხრე პრესსა გაიზარდა; კონვენციებს ამერიკის ყველა დიდ ქალაქში საკუთარი გაზეთები ჰქონდათ და მათ მიტინგებსა და ლექციებს ხომ ათასობით ესწრობოდა ხალხი.

ქალთა მოძრაობის მომხრეთა უმეტესობა დიდს თანაგრძნობით ეყიდა ბოლა მონების განთავისუფლების საქმეს. იმ დროს პროგრესისტების ყურადღება მხოლოდ მონებისკენ იყო მიქცეული. ასეთ დროს ძალის დაქსაქვა და დანაწილება საქმეს არ არგებდა; ამიტომ უმეტესობა იმ აზრისა იყო, რომ ყველა პროგრესისტები—დედაკაცები და მამაკაცები—უნდა შეერთებულნი იყვნენ და როგორმე მოესპოთ ეს სამარცხენო ჩვეულება,—მონობა. მამაკაცები ჰპირდებოდნენ დედაკაცებს, ჯერ ჩვენ გვიშველეთ და თუ გავიმარჯვებთ, თქვენ საქმესაც შეუდგებითო. დიდი ყო განმათავისუფლებელი ომი, რომელიც 1865 წ. პროგრესისტების სრულ გამარჯვებით გათავდა. მონები განთავისუფლდნენ, ხოლო მათი განთავისუფლებისთვის მებრძოლი დედაკაცები ისევე უფლებებს მოკლებული დარჩნენ, როგორც წინეთ იყვნენ. მაგრამ იმედის გაცრუებამ დედაკაცები უფრო გამოაფხიზლა და დაარწმუნა, რომ მათი განთავისუფლება მხოლოდ მათივე ენერგიულ ბრძოლით არის შესაძლებელი.

1869 წელს ორი საზოგადოება დაარსდა ქალთა უფლებების მოსაპოვებლად. 1890 წელს ორივე საზოგადოება შეერთდა, რომელმაც მთელ შეერთებულ შტატებში საქალბო საზოგადოებანი მიიმხრო და თვითონ ცენტრალურ ორგანოდ გახდა. ეს საზოგადოება მალე გაძლიერდა და საკმაო ძალა მოიპოვა მთელ ამერიკაში. მისი უმთავრესი იარაღი ისევ აგიტაციაა. ვაშინგტონში ხშირად იმართება ამ საზოგადოების კონგრესი, რომელიც დიდ მოვლენად ითვლება ამერიკელ დედაკაცთა ცხოვრებაში. ბოლოს ამ საზოგადოებამ ერთ უმახლობელეს მიზანს მიადწია და პეტრიციის უფლება მიიღო. ამ პეტრიციის დახმარებით 1879 წ. მისაჩუხეტის შტატში დედაკაცმა პირველად გაიმარჯვა და უფლება მიიღო სასკოლო ადმინისტრაციის არჩევისა. სხვა შტატებმაც მიჰბაძეს ამ მაგალითს და ამ ჟამად ამ უფლებით თითქმის ყველა შტატების დედაკაცები სარგებლობდნენ. ოთხ შტატში დედაკაცებს ყოველნაირი საარჩევნო უფლება აქვთ და შეუძლიანთ ყოველნაირი საზოგადოებრივი თანამდებობანი შეასრულონ. კანზასში ქალს აქტიუური და პასიუური საარჩევნო უფლება აქვს თემში მონაწილეობის მიღებისა, ხოლო მანტანოსა, ლუიზიანასა და მისისიპიში სარგებლობდნენ მხოლოდ აქტიუურ საარჩევნო უფლებით. 1896 წელს კოლორადოს შტატში საკანონმდებლო კრების წევრად აირჩიეს სამი დედაკაცი, ხოლო უტის შტატში იმავე კრების წევრად აირჩიეს ერთი დედაკაცი. კანზასში დედაკაცებს მამაკაცებთან თანაბრად უფლება აქვთ ნაფიც მსაჯულთა კოლეგიაში არჩეულ იქმნენ.

საარჩევნო უფლება დედაკაცმა თავის ძალ-ღონით მოიპოვა. ზოგიერთ მკვლევართა აზრით, დედაკაცის გამოსვლამ საარჩევნო ასპარეზზე დიდი გავლენა იქონია არჩევნებზე იმ

ზხრით, რომ მას შემდეგ არჩევნები უფრო მშვიდობიანად და წესიერად თავდება. ოჯახის ჰარმონიაც არ დაზარდებულა. რად ქმარი და ცოლი ერთმანეთის საწინააღმდეგოდ ვასულობს. მიტინგებსა და არჩევნებზე, მაგრამ ამას მათი შინაური ბედნიერება არ დაურღვევია.

წარსულ საუკუნის პირველ მესამედში ქალებს დაბალ სასწავლებლებში იღებდნენ და ისიც მხოლოდ ზაფხულობით. იმ დროს ქალებისთვის საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლების დაარსება აზრადაც არავის მოსდიოდა. 1826 წლიდან, ქალთა აგიტაციის მეოხებით, დაარსდა მრავალი საერო დაბალი და უმაღლესი სასწავლებელი. ასეთ სასწავლებლებში ვაყები და ქალები ერთად სწავლობდნენ, რამაც მშვენიერი ნაყოფი გამოიღო.

საქალბო სასწავლებლებს უმეტეს ნაწილად სოფლად აშენებენ. ქალს ნება აქვს ამერიკის თითქმის ყველა უნივერსიტეტში შევიდეს. სწავლის გათავების შემდეგ მას ეძლევა ფილოსოფიისა ან მედიცინის დოქტორის წოდება, რაც მათ უფლებას აძლევს ყოველნაირ თავისუფალ პროფესიას მოჰკიდონ ხელი. 1897 წელს ამერიკის კოლეჯებსა და უნივერსიტეტებში ორივე სქესისთვის ლექციებს კითხულობდა 1575 დედაკაცი, ქალთა კოლეჯებში—1874 დედაკაცი ტენისიკურ სასწავლებლებში—81, კერძო სკოლებში—765, უმაღლეს კერძო სკოლებში—4765 და პირველადწყებით და საქალაქო სკოლებში—1228: ამ საქმეში დედ კაცები მამაკაცებს სჯარბობდნენ რიცხვით. ექიმ ქალთა რიცხვი ამ ჟამად 6000-ს აღემატება.

1869 წელს ვეჯილი ქალებიც გაჩნდნენ. ამერიკის 15 შტატში მათ ადვოკატთა ვორპორაციაში შესვლის უფლება მიეცათ, ხოლო 23 შტატში ნება აქვთ მხოლოდ სასამართლოში საქმის წარმოებისა. ამ ჟამად ამერიკაში რამდენიმე ასი ვეჯილი ქალია, რომელთა შორის განთქმულია იურისტი ქალი რომინზონი თავის სერიოზულ იურიდიულ გამოკვლევებით.

1890 წელს ამერიკაში ირიცხებოდა 2725 მწერალი ქალი, 888 ჟურნალისტი, 10,815 მსახიობი და სხ. ამ რიცხვმა მას შემდეგ, რასაკვირველია, რამდენჯერმე იმატა.

დასასრულ უნდა ვთქვათ ორიოდ სიტყვა ამერიკელ ქალის იურიდიულ უფლებებზედაც. ამერიკაში ქალი 21 წლი შესრულების შემდეგ ითვლება სრულ წლოვანად. გასათხოვარს ყოველ ნაირი მოქალაქობრივი უფლება აქვს და შეუძლიან თავისი ქონება თავისუფლად მოიხმაროს; გათხოვილი კი ამ მხრივ ჯერაც არ არის მამაკაცთან გათანასწორებული. 4 შტატში დედაკაცს თავის ქონების მოხმარების უფლება არა აქვს, გარდა ზოგიერთ შემთხვევისა რომელიც კანონშია აღნიშნული, 2 შტატში დედაკაცის შრომის ფული ქმარს ეკუთვნის, 14 შტატში მისი ჯამაგირი ზოგ შემთხვევაში ცოლისაა, ზოგში კი ქმრისა, დანარჩენ 33 შტატში დედაკაცი თავისუფლად სარგებლობს თავის შრომით.

1888 წელს ამერიკაში დაარსდა ამერიკელ ქალთა ეროვნული ლიგა, რომელიც მთელ ქვეყნის დედაკაცებს შეერთებას და თავიანთ უფლებების მოსაპოვებლად ბრძოლას ურჩევს. ამ ლიგას, რომელსაც ამერიკელები საქალბო პარლამენტს უწოდებენ, აზრად აქვს მთელ დედამიწის ზურგზე ასეთივე ლიგების დაარსება და ერთ საერთაშორისო საქალბო კავშირში მათი შეერთება.

6. ტ.

რედაქტორი ფ. გოგინაიშვილი
გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.